

ANDERS DAN ANDEREN

Interview Staatssecretaris van Defensie pagina 3

Kindergarten: Je maintiendrai pagina 20

De Nederlandse versie van de X-files pagina 28

nr. 2, februari 1998, 37e jaargang

Abonnementsprijs f 30,- per jaar, te storten op postbankrekening 480414 t.n.v. Hoofdkrijgsmachtraadsman HGV te Zeist.
 Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Aan dit nummer werkten mee:

Theo Carree
 Martin Groenewold
 Karin Joachim
 Stef Kessels
 Leonore van Opzeeland
 Cor Out
 Karel Roskam
 Kees Roza
 Hans Schonk
 Leon Wecke
 Anita Witten

Speciale dank aan:

Anouk Helder
 Loebas Oosterbeek

Tekeningen:

Willy Lohman
 Tom Janssen
 Arend van Dam
 Cork

Redactie:

Klazien van Brandwijk-Wiltjer
 Joan Merens
 Joost M. van Langen
 Irma Ouwehand-Jacobs
 Jan Sulman

Eindredactie:

Irma Ouwehand-Jacobs

Redactiesecretaris:

Fred Wilkens

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdkrijgsmachtraadsman,
 Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
 3708 GC Zeist, tel. 030-6920906 of
 030-6914436.

Bijdragen in EGO verschijnen op persoonlijke titel en vertegenwoordigen niet noodzakelijkerwijs de visie van de redactie of de dienst HGV.

Overname van artikelen en tekeningen is alleen toegestaan met bronvermelding.

INHOUD

- I Voorpagina
- 2 Colofon en Inhoud
- 3 Anders dan anderen in ervaring en beleving?
 Interview Staatssecretaris van Defensie Drs. J.C. Gmelich Meijling
 KLAZIEN VAN BRANDWIJK-WILTJER
- 8 De vrijplaats in de wonderlijke wereld van defensie
- 9 De Koepel
 ANITA WITTEN
- 10 Anders dan anderen, zwart wit bekeken
 KAREL ROSKAM
- 11 Uitvergrooten
 LEON WECKE
- 12 Prikkels en Puzzels
 COR OUT / HANS SCHONK
- 13 Homo's anders dan anderen!
 KARIN JOACHIM
- 14 Homosexualiteit en krijgsmacht: Acceptatie: ja? Integratie: nee?
 Interview Overste Rene Holtel
 KEES ROZA
- 16 Film
 LEONORE VAN OPZEELAND
- 18 Centerfold
 TOM JANSSEN
- 20 Kindergarten: J'aimentendrai
 LOEBAS OOSTERBEEK
- 23 De kleren van de keizer
 JOOST VAN LANGEN
- 24 Eric Dolphy, Jazz
 THEO CARREE
- 27 Van Dik Hout
 MARTIN GROENEWOLD
- 28 De Nederlandse versie van de X-Files:
 de waarheid is nog veel gekker
 ANOUK HELDER
- 31 Video's: Anders dan anderen
 LEO VAN OPZEELAND
- 33 Boeken
- 35 Vragen staat vrij
 STEVEN
 Adressen
- 36 Achterpagina
 WILLY LOHMAN

ANDERS DAN ANDEREN IN ERVARING EN BELEVING?

Op 22 augustus 1994 werd drs. Jan Christoffel Gmelich Meijling benoemd tot staatssecretaris van Defensie in het kabinet Kok.

Na het eindexamen HBS koos de heer Gmelich Meijling voor een carrière bij de Marine. Na het doorlopen van het KIM (Koninklijk Instituut voor de Marine - 1956-1960) begon zijn loopbaan bij de hydrografische dienst en mijnendienst. Hij was commandant van Hr. Ms. Bussemaker en Hr. Ms. Hoogezand (1960-1968). De heer Gmelich Meijling studeerde Pedagogiek, want zo zegt hij in de OPZIJ van december '96, 'ik wilde weleens wat meer over mensen wilde weten dan ik bij de marine geleerd had'. Na die studie volgde een plaatsing bij het bureau Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek DP-KM. Van 1974 tot 1978 was hij lid van de permanente Krijgsraad voor de Zeemacht te Den Haag. In 1978 verliet hij als LTZ-1 de Koninklijke Marine om burgemeester van Castricum te worden. De politieke carrière van de heer Gmelich Meijling begon in Oegstgeest waar hij (1970-1978) voor de VVD in de gemeenteraad zat. De laatste jaren als wethouder. Van 1985 tot het moment dat hij als Staatssecretaris werd benoemd was hij burgemeester van Den Helder. De Staatssecretaris is geboren in 1936 is getrouwd en heeft twee kinderen.

In november '97 en januari '98 sprak EGO-redacteur Klazien van Brandwijk-Wiltjer met de Staatssecretaris van Defensie, drs. J. C. Gmelich Meijling. 'Ervaring en beleving' waren kernwoorden tijdens deze gesprekken. Uitzendingen en de na-weeën daarvan, het vliegtuigongeluk op Eindhoven, de veranderde krijgsmacht en de normen- en waardendiscussie, de dood en geloven. Onvergelijkbare grootheden kwamen ter sprake.

Een wezenlijk veranderde krijgsmacht

Het is duidelijk dat de militaire organisatie sinds ik in 1978 vertrokken ben heel wezenlijk is veranderd. De belangen, het belang van de individuele militair is veel meer gaan leven. Er wordt ook veel meer rekening mee gehouden. Dat klinkt misschien gek, want een aantal mensen denkt nu juist dat dat niet zo is. Toch is het zo. Onze organisatie moet zich daar iedere keer weer opnieuw voor aanpassen. Toch is een militaire organisatie daar niet helemaal op ingericht. Militairen worden vaak in groepen ingedeeld. De BBT-ers, de varende groep bij de marine, de vliegers, de veteranen, de groep van 27. Wij, als organisatie, stoppen ze altijd in een vakje. Dat neemt niet weg dat er, ook in onze organisatie, mensen zijn die heel individueel met bepaalde zaken zitten. Zaken die zowel positief als negatief kunnen zijn. Het moeilijke is dat wat leeft, in al die hoofden van al die mensen binnen zo'n gigantische organisatie als de krijgsmacht, te diagnostiseren. Daarbij is het maar de vraag of die ideeën die er leven op waarheid berusten. Maar ze leven.

Als voorbeeld. De angst van militairen om naar militaire artsen te gaan. Natuurlijk het zal wel eens voorkomen dat een arts, als je zegt dat je steeds moe bent, dat in je ziekenboekje schrijft. Of dat hij daarvan melding heeft gemaakt aan de commandant. En dat je daar, op het moment dat je met uitzending moet of voor een andere functie gekeurd moet worden, mee geconfronteerd wordt. Natuurlijk, dat zal best eens gebeurd zijn. Maar dat is geen regel binnen defensie. En zo gauw ik zou merken dat dat regel is, nou dan zwaait er wat. Maar het is niet zo, zo werkt dat niet. Tja, als er dan, groepen van, mensen zijn die dat iedere keer weer naar voren brengen dan doorbreek je die gedachte ook niet. Als je iets maar vaak genoeg zegt wordt het op een gegeven moment als waarheid aangenomen. En laten we wel zijn veel verhalen zijn toch, wat we bij de marine noemden, kombuisverhalen. We moeten af van de gedachte dat mensen geschaad worden in hun carrière als ze naar de militaire arts gaan.

Mensen moeten gewoon met elkaar om kunnen gaan zonder angst voor hun carrière of om niet voor vol aangezien te worden. Ook militaire artsen hebben hun beroepsgeheim. Soms moet een commandant weten wat voor vlees hij in de kuip heeft. Maar ook die moet zorgvuldig met de informatie omgaan. En ik ben er van overtuigd dat die dat doet. Wij proberen de gedachte dat ziek zijn, een beroep doen op een militaire arts, negatieve gevolgen heeft, te doorbreken. Daar slagen we niet altijd in. Dat komt ook wel eens een beetje omdat die ideeën zo vastgeroest zijn binnen de organisatie. En ook omdat het vroeger voor een gedeelte ook zo werkte.

Vroeger

Ik spreek dan over de jaren vijftig, vonden we het heel normaal dat we op zaterdagochtend met de mijnenveger naar buiten gingen. Nu zou je denken we gaan maandag. Wij gingen zaterdag buitengaats voor anker liggen. Je wist dat achter die dijk je gezin was. En die wisten dat pappie er vandaag niet was. Niemand die daarover een seconde nadenkt. Dat doe je niet meer. Er werd weinig rekening gehouden met het persoonlijk leven. Dat was in die tijd een normale zaak. Je diende en als je daar vragen bij had of aan twijfelde dan vertelde men van bovenaf wel wat de bedoeling was.

In die tijd was dat helemaal niet zo vreemd. Je vond het ook heel normaal dat je tien dagen van te voren te horen kreeg dat je anderhalf jaar naar Nieuw Guinea ging. Dan kan je wel zeggen dat is niet normaal. Het is misschien wat overdreven wat ik nu zeg, maar het gebeurde. Bij ons gebeurde dat, als het al gezegd werd. Je ging dus gewoon. Er werd ook veel minder geklaagd, omdat klagen vaak een repercussie had.

Individuele belangen, mondiger mensen

Wat wil ik hiermee zeggen? In de periode vanaf de jaren zestig is de mens mondiger geworden. De mens laat zijn eigen ideeën meer horen. Dat kan voor een organisatie als de krijgsmacht een

probleem zijn. Op bepaalde momenten, in bepaalde situaties, kun je als defensie, als commandant geen rekening meer houden met individuele belangen. Je dient dan een hoger belang. Het is moeilijk om verworvenheden die in een vredessituatie minder consequenties hebben tijdens (voorbereidingen van) uitzendingen weer naar de realiteit van alle dag te brengen. Dat vind ik lastig. In crisis-situaties moet deze organisatie natuurlijk optimaal werken. Daarvoor zijn we constant bezig. Niet iedereen realiseert zich dat. Niet iedereen kan de omschakeling van een vredessituatie naar een crisissituatie maken. Voor mensen lijkt het steeds moeilijker individuele belangen ondergeschikt te maken aan een hoger belang. Het dienen is niet meer vanzelfsprekend.

Beschadigd terug

Dan krijg je dat een aantal mensen van een uitzending, een missie, geschonden terugkomt. Dat is een gegeven. Het is de consequentie van datgene wat je als organisatie op je schouders neemt. De mensen die dat overkomt moet je zo snel mogelijk in de juiste lijn krijgen. Als organisatie moet je het probleem onderkennen en zo snel mogelijk aanpakken. Die mensen moet je niet laten voortsukelen. Ondanks het feit dat een aantal mensen vindt of denkt dat mensen die beschadigd zijn niet meer onze organisatie passen. Als defensie hebben we de verantwoordelijkheid en de plicht tot zorg voor onze mensen. Ook na een uitzending. Ook als ze niet meer optimaal inzetbaar zijn.

Zorg en Verantwoordelijkheid

Daarbij denk ik niet alleen aan de zorg van professionele hulpverleners. Je hebt ook nog de zorg van de commandant voor z'n mensen. De baksmeester voor z'n mensen, de klasseoudste. Ook dan denk ik nog wel eens aan vroeger. Wij hadden vroeger een kpl. kapper aan boord. Eindrang korporaal. Baantjes gasten, u kent ze wel. Zo'n man had aan

boord een fantastische positie. Was de vraagbaak voor velen. Voor die jonge jongens van 17-18. Hij hield ze in de gaten. Ging ook met ze de wal op. Dat deed de baksmeester trouwens ook. Niet in z'n eentje met z'n vrienden, nee die ging met z'n bak de wal op. Dat was zorgen voor je mensen. Dat had niks te maken met je rang. Nee dat had te maken met je verantwoordelijk voelen voor je groep, je mensen. De schipper was een soort van ombudsman aan boord. Los van het feit dat ze daarvoor niet geleerd hadden.

Meneer mag ik een woordje

Toen ik als jong officier de wacht liep op de brug van een mijnenveger gingen opeens mijn ogen open. Het officier-zijn was niet alleen varen en navigeren en dat soort zaken. Nee, als je op de dagwacht stond, om zes uur in de ochtend, dan stond er een grote matroos I van een jaartje of 32 achter het roer. En dan hoorde je opeens: 'meneer?'. Ja? 'Meneer mag ik een woordje?' Mag ik een woordje zei die. En dan kwam er een heel verhaal. Hij verwachtte dat hij daar een antwoord op kreeg wat hem verder hielp. Die zorg, die verantwoordelijkheid bedoel ik. Ik vind dat iets dat ontzettend belangrijk is. En dat is er uit in de krijgsmacht. Zeker, aan boord van schepen en tijdens missies van b.v. Mariniers zijn niet altijd maatschappelijk werkers. Maar men weet dat die ergens anders wel is dus men gaat niet meer naar elkaar, maar wacht tot men een hulpverlener ontmoet.

Toen wij in Nieuw Guinea zaten kon je niet gerepatriëerd worden. Of er moest wel iets heel verschrikkelijks aan de hand zijn. En wij zaten er natuurlijk heel erg lang. Dat is allemaal veranderd. Mensen gaan veel regelmatigier weg. Wij gingen voor anderhalf jaar. Nu gaat men voor zes maanden. In die tussentijd kan je ook nog een keer naar huis. Bovendien is de hele hulp veel meer gespecialiseerd. Nu zegt men daar hebben we een MW-er voor of een GV-er. Dat gebeurde toen gewoon niet. Me realise-

rend dat het bij het ene krijgsmachtdeel anders zal zijn dan bij de andere, ik zou graag willen dat het zorgaspect terugkomt. Die zorg die je voor je mensen hebt omdat je verantwoordelijk bent. Als korporaal voor je bak, als sergeant voor je klas of gewoergroep, als schipper, als chef d'equipage, als OCC.

Een voorbeeld

Ik was in Seedorf. Daar hebben de jongelui het niet echt makkelijk. Het zijn BBT-ers. Ze zijn met een bepaald verwachtingpatroon in dienst gekomen. Na de opleiding worden ze naar Seedorf gestuurd. Die mannen en vrouwen willen dolgraag militair zijn, willen soldaat worden. Die willen 's nachts, met een gecamoufleerde kop, op de hei zitten. In een tent slapen, een kuil graven. Die willen 'actie'-oefenen. Ze hebben de wervingsfilm gezien en willen dat ook. Maar degenen die dat moeten begeleiden zeggen: "nou kom zeg dat doe ik niet. Die tijd heb ik gehad". Die hebben daar geen zin meer in. Die doen dat niet meer. Die gaan 's avonds naar moeder de vrouw en laten het peloton aan z'n lot over. Als er problemen zijn ga je immers naar de maatschappelijk werker of de geestelijk verzorger. Dat is immers geen zaak meer voor de directe chef. Iemand steunen bij vragen, van advies dienen is er niet meer bij. Dat is een groot probleem. Vroeger wilde die baksmeester ook best met z'n eigen maten de wal op. Toch deed die dat niet. Hij ging met z'n bak. Dat was zijn eerste zorg. Mensen denken nu anders. Het hele leven is gerationaliseerd en ook de krijgsmacht heeft daar mee te maken. Dat is een belangrijk gegeven.

Beoordelen en vertrouwen

Ook nu er door chefs beoordeeld moet worden hoeft zorg hebben geen probleem te zijn. Ik heb het dan niet over het je hele hebben en houwen neerleggen. Nee meer de kleine dagelijkse zorg. Dat kan je best op een goede manier doen. Je kan iemand een vette vijf geven zonder dat zo'n man dat denkt: die vent naait me een oor aan. Vaak weten mensen zelf wel hoe het met hun functioneren staat. En juist ook in die beoordelingslijn is het van belang dat de directe chef weet wat er met iemand gaande is. Er moet sprake van vertrouwen zijn. Over en weer. Mensen moeten bij hun directe chefs terecht kunnen zeker ook tijdens een missie of vaarperiode. Het is toch heel belangrijk als je met een groep mensen in een kleine ruimte moet leven dat je op elkaar aan kunt. Er zijn nu natuurlijk veel meer escape-mogelijkheden dan vroeger. Een auto, privacy op de kazerne, met thuis bellen en noem maar op. Zelfs in de opleiding is dat al zo. Je gaat het eerste weekend al naar huis. Bent 's avonds vrij... De defensie-maatschappij zal zich moeten aanpassen aan die anders denkende figuur. Er is meer afstand naar de organisatie. Mensen maken zich druk over zaken die in hun rechtspositie zijn geregeld. Zoals werktijden en gevaren.

Dat staat soms op gespannen voet met dat wat jonge mensen, die nog van alles willen, van de defensie-organisatie verwachten. Dan zijn er natuurlijk in de voorbije periode maatregelen genomen die mensen redelijk gedemotiveerd hebben. Denkt u maar aan de inkrimping, het moeten solliciteren op functie enzovoorts. We hebben mensen uit moeten leggen waarom dat moest. En ook dat, als we dat niet hadden gedaan het nog veel erger was geweest. Dat werkt ongetwijfeld door.

De normen en Waardendiscussie

Tja, de normen en waardendiscussie en sommige reacties op de presentatie van de gedragscode. Daar ben ik niet blij mee. Je moet het in z'n totaliteit zien. Als je er een onderdeel uitpakt dan is het wel heel makkelijk om daarmee aan de haal te gaan. Het plan in zijn totaliteit staat natuurlijk voor veel meer. Het gaat om een gedragscode. Sommige bonden hebben zich daar tegen verzet, maar overal in de maatschappij zie je dat er gedragscodes komen. Kennelijk hebben mensen daar toch een beetje houvast aan. Op zich vind ik het helemaal niet zo raar dat een van de uitspraken is: Ik dien bij de koninklijke landmacht en ben trots dat ik het uniform draag. Wat is daar nou mis mee? Er zijn mensen trots op hun uniform. Natuurlijk ben je daar trots op. Uit de tijd? Ach ja... het feit dat je mensen daar op wijst, daar is toch niets mis mee? Jonge mensen die voor defensie kiezen willen nog iets in die organisatie. Hebben verwachtingen en zijn er trots op dat ze zijn aangenomen. Als je die jongeren er nog eens op wijst dat er een gedragscode is. En dat er van ze verwacht wordt dat ze zich daar aanhouden, is daar niets mis mee. Jongeren ervaren dat ook als normaal is mijn indruk. Het is anders dan lessen in militair tucht- en strafrecht. Het geeft een soort

van handvat aan het kader. Men kan het aangrijpen als gesprekspunten. Je moet het zien als een vehicle dat je kan gebruiken om een bepaald doel te bereiken. Niet meer en niet minder. Ook mensen die al vijftientig jaar in de krijgsmacht zitten kunnen er mee aan de slag. Als je daar goed mee omgaat is het een prima middel om tot uitwisseling en gesprek te komen. Natuurlijk sommige zaken lijken zo vanzelfsprekend, maar toch werkt het niet altijd zo.

Verschil tussen de krijgsmacht-delen

Er is een groot verschil tussen de krijgsmacht-delen. Ik denk overigens ook dat dat zo moet blijven. Die eigen identiteit per krijgsmachtdeel is enorm belangrijk. Zo kan je je ook een beetje identificeren. En het is nu eenmaal zo dat het ene krijgsmachtdeel qua werk andere eisen aan mensen stelt dan het andere. Er zijn inderdaad verschillen. Er zijn verschillen in keuringseisen. Aan iemand die op de administratie gaat werken worden andere eisen gesteld dan aan iemand die commando wordt. Die verschillen zullen er altijd blijven. Ik vind wel dat, door de maatregelen die er in de voorbije jaren zijn genomen, ze veel dichter bij elkaar zijn gebracht. Toch zijn er wel terreinen waarvan ik vind dat de krijgsmacht-delen nog meer samen moeten werken en van elkaar moeten leren. De geestelijke verzorging is daar een van. Ik kan voorstellen dat een dominee, een aalmoesier, een raadvrouw graag in een bepaald krijgsmachtdeel werken. Toch moeten ze ook inzetbaar zijn in een van de andere krijgsmacht-delen. Dat gebeurt nu ook. Uw dienst is daar een goed voorbeeld van.

Kindsoldaten

Dat is een discussie die volledig uit de hand gelopen is. Tot het jaar 1996 na-

men wij gewoon mensen van 16 jaar in dienst, bij voorbeeld bij de marine. Die gaven we een opleiding. Om zuiver praktische redenen zijn we daar mee gestopt. De BBT contracten zijn relatief kort. Vroeger gaven we mensen contracten voor ten minste acht jaar. Dat betekende dat je de eerste jaren aan het opleiden was. Op een gegeven moment hebben wij ons eraan geconformeerd geen mensen beneden de achttien jaar uit te sturen naar crisissituaties. Als je dan mensen van zestien jaar in dienst zou nemen, met een tweeneenhalf jaar contract, dan ben je als bedrijf heel merkwaardig bezig. Je hebt daar verder niets aan. Die mensen kun je niet gebruiken. Dat doen we niet. In een periode dat er blijkbaar weinig nieuws was begon iedereen te roepen: "Defensie wil kindsoldaten". Te gek om los te lopen. Zoiets willen we helemaal niet. Het is juist wat we NIET willen. Iemand in de kamer heeft het idee op een bepaalde manier gelanceerd en dat is opgepakt. Toen hebben allerlei mensen zich daarmee bemoeid en het is uitgegroeit. Wij hebben niets anders gedaan dan tot aan de begrotingsbehandeling onze mond houden en gedacht: "Laat die anderen maar van alles roepen." Want het is natuurlijk onzin en dat hebben we in een brief aan de Kamer duidelijk gemaakt. Wat we wel doen is mensen een kans geven om, wanneer ze overwegen om bij de krijgsmacht in dienst te treden, ze op jonge leeftijd een soort van kennismakingsjaar te laten volgen. In Breda en in Leeuwarden zijn instituten waar defensie al een tijdje mee samenwerkt. Dat willen we beter gaan doen en gaan uitbreiden. Ook andere bedrijven doen daar aan mee. Je geeft jongeren een kans mee te doen aan een soort van voorbereiding, zodat ze beter beslagen ten ijs komen als ze werkelijk voor defensie kiezen. Het zijn jongelui die nu de idee hebben, dat zodra ze zeventien jaar zijn, gekeurd worden, om soldaat of marinier te worden. Ze maken in dat jaar kennis met het bedrijf. Wij nemen ze mee op bivak, zetten ze een helm op en ze mogen een keer schieten. Dat is natuurlijk iets heel anders dan kindsoldaten. Die hele discussie is gelukkig ook in de Kamer meteen verdwenen. We hebben gezegd A: We piekeren daar helemaal niet over. B: Het is volstrekt tegen ons beleid in. En C: Het is voor het bedrijf niet functioneel. De oorzaak van de enigszins lagere wervingsresultaten is denk ik, omdat de contracten heel kort zijn. Ik denk dat jonge mensen zeggen: "Ik ga daar niet voor tweeneenhalf jaar zitten". Die willen wat meer vastigheid hebben. Het feit ook dat ze van school komen en dan nog een jaar moeten wachten voordat ze gekeurd worden. In dat jaar daartussen gaan ze iets anders doen, werken bij AH of zo, en blijven daar hangen. Die ben je dan dus kwijt. Het is veel beter om ze na hun schooltijd gelijk op te pakken en ze dan nog wat voorbereidend onderwijs te geven. Niet bij defensie, want dan zou je ze een contract moeten geven. Ook naar vrouwen denken we over een speciaal programma. Veel meisjes worden nu fysiek afge-

keurd. We gaan ze een half jaar sport-school aanbieden zodat ze op de keuring toch aan de eisen voldoen. En zo proberen we nog meer ideeën te ontwikkelen om mensen binnen te krijgen. Maar kindsoldaten? Flauwekul!

Hokjesgeest

Dat neemt niet weg dat op sommige gebieden binnen defensie nog altijd sprake is van een hokjesgeest. Dat is altijd zo geweest en het zal altijd zo zijn. Zo nu en dan kom ik er bij toeval achter dat er tal van zorgtaken niet krijgsmachtbreed op dezelfde wijze worden uitgevoerd. Pas nog weer. Een ex-marinier pleegt zelfmoord. Nabestaanden wijzen in de pers naar defensie. De nazorg na Cambodja zou niet goed geregeld zijn. Inmiddels heb ik begrepen dat de debriefings bij de mariniers op een andere wijze plaatsvinden dan bij de KL. Dan ontstaat de vraag of dit verstandig is. Ik wil dat zaken als debriefings, nazorg e.d. op elkaar worden afgestemd. Dat het defensiebreed op dezelfde wijze gebeurt. Dat is het doel. Iedere keer weer kom ik tot de ontdekking dat dat nog steeds niet het geval is. Dat vind ik ontzettend jammer. Het is oneconomisch en onhandig. Bovendien maak je geen gebruik van de ervaringen die een krijgsmachtdeel op bepaalde gebieden heeft opgedaan. Er werd en wordt, spijtig genoeg nog, onderling te weinig uitgewisseld. Ik wil dat het net zo geregeld gaat worden als met de keuring en selectie. We hebben daartoe een groot centrum gemaakt. Dat is ontzettend belangrijk. Ook voor de de hele medische verzorging en de begeleiding van slachtoffers gaan we dit doen. Maar ik zeg nogmaals dat het er altijd is en zal zijn: die eeuwige hokjesgeest.

Samenspel met de 2e Kamer

Ik denk dat je als bewindspersoon in de Kamer, hoe geëmotioneerd je ook bent, moet proberen je eigen emoties voor een groot deel uit te schakelen. Helemaal zal dat niet lukken, maar dat zou ook fout zijn, want dan kom je over als een rationele kikker en dat keuren mensen ook weer af. Je moet zorgen dat je de zaken zodanig op een rijtje hebt dat je toch een goed antwoord kan geven. Ook dan als je wordt aangevallen. En je wordt altijd aangevallen in de Kamer, er is altijd wel iemand in het samenspel die probeert slimmer te zijn dan jij. Het is niet goed als gevoelens de overhand krijgen. Je moet zo'n moment een beetje, misschien tegen je eigen natuur in, afstandelijk bezig zijn.

Buitengewoon aangegrepen

Dat neemt niet weg dat bijvoorbeeld de Eindhovenramp mij persoonlijk buitengewoon heeft aangegrepen. Meer dan ik eigenlijk had gedacht, denk ik. De dood van deze jonge mensen was buitengewoon aangrijpend. Ook het leed van de nabestaanden. Mensen die aan het begin van hun volwassen leven staan worden ineens uit dat leven weggerukt. Dat is

heel triest. Ze hadden zich nog allerlei dingen voorgesteld. De mensen die achterblijven hebben daar het meeste verdriet over. Dat raakt me, dat raakt me ontzettend. Het hoort overigens wel bij het leven. En niet alleen gereserveerd voor de krijgsmacht. Maar het is een afschuwelijk moment als je hoort dat die mensen zijn doodgegaan. In die nacht in Eindhoven heb ik het de mensen moeten vertellen. Een van de nabestaanden heeft aan een krant verteld dat ik daar ook veel moeite mee had. Dat is zo... Ik heb het verteld en daarna moest ikzelf ook even worden opgevangen. Daar schaam ik me niet voor. De berichten die je mensen moet mededelen zijn zo ingrijpend op hun leven... dat kan je niet koud laten. En het grijpt ook in op je eigen leven. Op zo'n moment kan je daar, kan ik daar niet koelbloedig blijven staan. Dat hebben de mensen toen gezien. Op zo'n moment mag je mensen best laten merken dat je zelf ook aangeslagen bent. Dat ik hoewel ik geen van de omgekomen mensen kende toch diep geëmotioneerd raakte. Een normale reactie, die je mag laten zien... Vroeger was het een uitdrukking van kracht of van sterkte als mensen die posities hebben zoals ik hun emoties niet toonden. Nu is dat gelukkig anders. Ik blijf er toch wel aan denken, aan zo'n nacht die ik heb meegemaakt. Het is niet zo dat wanneer er zich in je bedrijf zo'n ramp voordoet, wanneer je daar zo bij betrokken bent geweest, dat je daar dan verder niet meer aan denkt. Het blijft een onderdeel van je leven. Het roept iedere keer als je daarover praat of als je daarover nadent weert emoties op. Zeker als je, zoals ik in die nacht heb gedaan, actief aan de nazorg inhoud gaat geven. Je bent er. Je stelt je op de hoogte. Je spreekt de mensen. Je bezoekt de nabestaanden. Dat is een ervaring van mens tot mens die je niet uit kan wissen. Die wil ik niet uitwissen.

Kille en afstandelijke organisatie

Als mens en als werkgever heb je in feite twee posities.

Als werkgever moet je zorgen dat de hele afwikkeling van zo'n ramp, van zo'n afschuwelijke gebeurtenis op een behoorlijke manier wordt afgewikkeld. Dat geldt ook voor situaties waarin maar een slachtoffer is gevallen. Natuurlijk er zijn toen veel mensen omgekomen, het was een verschrikkelijke ramp... maar dat niet alleen. Wat me ook enorm heeft getroffen is dat kort na het gebeurde zo ontzettend veel mensen, hulpverleners, uit de organisatie binnen een uur op Eindhoven waren. Dat ze zonder dat je ze dat hoefde te vertellen de zaken oppakten. Familieleden troostten, steunden, begeleidden. In de nacht doorgingen, ik was daar zelf bij, om de zaken zo te regelen dat de volgende ochtend om acht uur er bij iedere nabestaande iemand vanuit de hulpverlening op de stoep stond. Ik werd op een bepaalde manier geraakt toen ik zag dat op zo'n bijzonder moment mensen uit de organisatie elkaar aanvulden om zoveel moge-

lijk hulp proberen te bieden. Het is belangrijk dat we met elkaar hebben ervaren dat, hoe droevig de situatie ook is, wij er als organisatie staan.

Een organisatie die door de buitenwereld nogal eens wordt bekeken als kil, afstandelijk en macho. Wij weten dat de hulp die je biedt altijd te weinig is, dat er achteraf altijd kritiek is.

En natuurlijk zijn er naderhand ook fouten gemaakt, maar dat is inherent aan zo'n extreme situatie.

Dan krijg je te maken met vragen en wensen van sommige nabestaanden waar je wel begrip voor kunt opbrengen, maar waar je niet altijd aan kunt voldoen. Je krijgt dan bepaalde verwijten en dat vind ik jammer. Vanuit je gevoel wil je juist zoveel als in je vermogen ligt doen om in ieder geval het rouwproces wat mensen moeten doorstaan niet te laten verstoren door allerlei bijkomende narigheid. Bij de Herculesramp hoor je een groot aantal mensen niet. Er zijn een paar mensen die om hen moverende redenen toch problemen blijven houden. Die zeggen: er is geen belangstelling voor ons, financiële regelingen zijn niet voldoende enzovoorts. En dat gebeurt helaas altijd. Dat nemen we serieus. Maar ik heb het al eerder gezegd. Ik vind dat het bedrijf, mijn bedrijf, mijn mensen op een hele goede manier hebben gereageerd. Dat is heel belangrijk.

Schuld

Er wordt altijd een schuldige gezocht. Schuld... Iemand dient in het leger. Hij wordt naar Bosnië gestuurd en komt om. Dat kan je niet defensie verwijten.

„MICROFOONTTEST: .. SO
MIJN FOUT, MIJN FO

Dat is het risico dat aan het beroep militair is gekoppeld. Als militair weet je dat. Tenzij je mensen in een situatie brengt die onverantwoord zou zijn. Maar er is altijd een risico. In een vredesmissie een gering risico, heeft de geschiedenis inmiddels bewezen. De omstandigheden waaronder we onze mensen wegsturen, materialen die ze meekrijgen, de zekerheden die we inbouwen zijn daar debet aan. Maar er kan wat gebeuren. Over het algemeen kunnen we zeggen: we gaan met driehonderd man weg en we komen met 300 man terug. Tenzij...

Neem nu de arrestaties in Bosnië. Dat was een risicovolle opdracht. Die is goed uitgevoerd door onze mariniers. Die zijn goed getraind. Toch had het mis kunnen gaan. Dat weten wij. Dat weten die mariniers. Dat weet je als je deze acties moet uitvoeren.

De samenleving vindt dit soort zaken mooi tot er iets mis gaat. Bijvoorbeeld een militair die omkomt in Bosnië. Toch moet de samenleving ook reëel zijn. Zeker, ze mogen vragen stellen bij de zin van een actie. Maar als je met elkaar besluit om mensen uit te zenden, dan calculeer je ook in dat er slachtoffers kunnen vallen. Zo gauw er een leger uitgestuurd wordt om in een oorlog de strijd aan te gaan dan zullen er slachtoffers vallen dat weet iedereen. Dan reageert men ook anders. Bij vredesmissies ligt dat gevoeliger, anders.

Nog anders wordt het als er een ongeluk is met een militair voertuig. Men gaat dan onderzoeken of dat voertuig in orde was. Dat voertuig blijkt in orde, maar mensen gaan door met zoeken naar een

schuldige. Is het voertuig niet in orde dan moet dat gelijk erkend worden. Maar mensen willen antwoord op de schuldvraag.

Of de ontplofte mijn in het leslokaal. Dat heeft niets te maken met het feit of het een deugdelijk of ondeugelijke mijn betrof. Het heeft te maken met het feit dat die man dacht dat het een oefenmijn was, terwijl het een scherpe mijn was. En verder niks. Met elk type andere mijn was precies hetzelfde gebeurd.

Dat laat natuurlijk onverlet dat het voor de ouders, partners, van iemand die dat is overkomen, verschrikkelijk is. Laat ik daar duidelijk in zijn. Het is verschrikkelijk. De Herculesramp, een individuele militair die op welke wijze dan ook bij defensie omkomt. Maar het zijn ongevallen en die zullen altijd voor blijven komen. Helaas is het de ene keer ernstiger dan de andere keer.

Natuurlijk moeten we daar zorgvuldig mee omgaan. Daar moet je zo goed mogelijk op inspelen. Maar iedere keer komt daar dan weer een enorme verwarring.

Je kan mensen niet overtuigen dat het blote feit een ongeluk, een ongeval is. Het neerstorten van de Hercules is op zich geen ramp, het is een ongeval. Maar het is een ramp voor de mensen die het treft. Hun leven is ontwricht. Een militair die op een mijn stapt of doodgeschoten wordt. Het zijn ongelukken. Dat is vreselijk. In een grote organisatie als de onze worden we geconfronteerd met bedrijfsongevallen waardoor mensen komen te overlijden. Dat is afschuwelijk, maar gelijktijdig helaas wel de realiteit. En wat ik lastig vind is dat het sommige mensen niet duidelijk is te maken dat zij met hun speurtocht, hun acties naar vermeende zaken hun geliefde niet terug krijgen. Iedereen wil graag weten hoe iets is gekomen. Wat er is gebeurd en dat wordt dan ook uitgezocht. Maar het is vaak erg moeilijk en levert vaak niet op wat mensen willen.

Geloven

Toen ik als staatssecretaris aantrad had ik niet verwacht dat ik met zo'n ramp als in Eindhoven geconfronteerd zou worden, maar het kan natuurlijk morgen weer gebeuren dat weet je niet. Het is een niet alledaagse confrontatie met de dood. Hoe je met de dood omgaat heeft ook te maken met je eigen ideeën over de dood. Het maakt nogal verschil of je zegt dat de dood het einde is van alles, (voor sommige mensen misschien opluchting) of je denkt dat er nog zoiets is als een leven na de dood. En dan leven tussen aanhalingsstekens, een geestelijk leven of hoe dan ook. Dan is het van het zijnde hier naar een zijnde ergens anders, in een andere vorm. Sommige mensen vinden dat griezelig of eng of raar of geloven daar niet in. Er zijn mensen die er van overtuigd zijn dat met de dood alles weg is. Dat er niets meer is, je geest, je ziel, of hoe je dat allemaal kunt noemen. Alleen de herinnering aan jou blijft bestaan in de mensen die achterblijven. Jijzelf bent gewoon weg. Het klinkt misschien gek, maar als dat zo is

en je hebt in je leven altijd gedacht dat er nog iets na kwam dan is dat geen probleem. Als het afgelopen is hoeft je er ook geen verdriet over te hebben, want dat weet je dan niet. Niemand kan vertellen hoe het is. Ik geloof er zeker in dat dit leven niet met de dood eindigt. Dit aardse leven wel. Maar ik ben er van overtuigd dat er nog iets nakomt. Wel spannend vind ik dat, niet angstaanjagend. Ik vind dat ik in dit leven een bepaalde manier moet invullen. Ten opzichte van mijn medemensen, mijn werk, mijn gezin. Met mijn normen en waarden die ik ontleen aan mijn geloofsovertuiging. Het maakt verschil als je zegt dit leven gaat strakjes verder en misschien word ik ook nog wel geconfronteerd met wat ik hier heb uitgespookt. Of je neemt datgene wat je ondervindt mee naar een volgend leven als je nog eens, als mens, op deze aarde terugkeert. Als je dat allemaal zit te bedenken, dan is dat wezenlijk iets anders dan wanneer je nu denkt, nou ik zie dat wel. Ik denk dat ik hier een soort van taak heb te vervullen. Een taak die je zo goed mogelijk moet doen. Met al het vallen en opstaan. Ik geloof ook dat als je daar in faalt dat je dat niet zo verschrikkelijk kwalijk wordt genomen. Tenzij je dat met opzet doet. Mensen hebben nu eenmaal maar een bepaald plafond waarin ze kunnen functioneren. Ik kan me niet voorstellen dat dat wat we hier allemaal meemaken en beleven, de zaken waar we verdrietig of vrolijk om zijn, dat wat we van elkaar krijgen, dat dat gewoon op een gegeven moment ophoudt. Dat geloof ik gewoon niet. Er gaat niks verloren. Het wordt iets anders. Als ik dit papier verscheur worden het snippers. Als ik in het vuur gooi wordt het as. Het wordt iets anders.

Troost?

Er zijn ongetwijfeld mensen die op grond van hun geloof of overtuiging troost vinden. Maar wat is troost? Als je, als vriendin, dacht we gaan volgend jaar trouwen. En je vriend komt om, dan kan je wel zeggen je kan putten uit de gedachte dat hij verder leeft. Wel op een andere manier en niet hier, maar hij leeft verder. Daar heb je dan zelf verder niets aan. Jouw leven is op z'n kop gezet, ontwricht. Ik weet niet of geloven in een leven na de dood dan troost kan geven.

Ik ben toch ook wel iemand die zegt ik heb te maken met wat er op dit moment gebeurt. Toch...? Ik treur om een goede vriend of vriendin die uit dit leven weggaat en met wie ik niet meer kan communiceren. Of kan werken of weet ik wat. En of ik die dan later ooit weer eens tegen kom, daar denk ik nu niet zo erg aan. Dat is afwachten. Daar moet je je niet zo erg mee bemoeien. Misschien als je je daar heel erg in gaat verdiepen dat het je wat verder brengt. Zoals in de oosterse denker. Maar nee... troost. Je bent die ander kwijt, je mist die ander.

Klazien van Brandwijk-Wiltjer

DE VRIJPLAATS IN DE WONDERLIJKE WERELD VAN DEFENSIE

KENT EEN IEDER ZIJN PLAATS?

Bovenstaande uitspraak van de bevelhebber vraagt om een reactie. Het is op dit moment IN om de zorg zijn plaats te wijzen. De zorg moet ook zijn plaats weten. In de wandelgangen hoor je de heren hoogwaardigheidsbekleders soms ronduit hun kritiek op hulpverleners ventileren. In het openbaar gaat dat wat genuanceerder. Er wordt dan een voorbeeld aangehaald waarin duidelijk wordt dat de bevelhebber aan de bar zit en zelfs met de hulpverlener praat. De bevelhebber stelt zich bescheiden op: "Ik meende toch het volgende tegen de hulpverlener te moeten zeggen...." De uitkomst is dat de hulpverlener de volgende dag wel een praatje MAG gaan maken met de jongens. Maar tot dan is het de zorg van de commandant. En natuurlijk de hulpverlener kent nu zijn plaats. Hij zal het wel uit zijn hoofd laten om indruk te willen maken met interessante woorden. Als hij bedoelt dat hij even bij de mannen met wie hij al vier maanden optrekt een "bakkie wil doen", zal hij het vast zo zeggen. Want wat de bevelhebber (en andere hoogwaardigheidsbekleders) mogelijk nog niet weet is dat betreffende hulpverlener altijd een bakkie met de mannen doet als ze terugkomen van een patrouille of iets dergelijks.

En daar hebben we waar het om draait.... Als een hulpverlener gevraagd wordt welke problemen de mannen hebben en hij kan geen blaatrekkende verhalen houden, dan zou het wel eens zo kunnen zijn dat er getwijfeld wordt aan de zin van zijn aanwezigheid. Er zijn mooie woorden verzonnen voor het werk dat de hulpverlener doet. Een uurtje praten na de koffie heet "groepsgepraak". Het even bijkomen en kankeren op die als zinloos ervaren patrouille heet dan als snel "groepsdebrieven". Even van je afpraten wordt "een pastoraal gesprek". Woorden als indringend, inhoudelijk, existentieel, therapeutisch, pathologisch en psychologisch.... iedere hulpverlenersdiscipline heeft zo zijn eigen vocabulaire. Woorden die gebruikt worden om mensen die "even in komen vliegen" duidelijk te maken dat dat wat zij als hulpverlener doen ook belangrijk is en zin heeft. Natuurlijk de zorg in zijn algemeenheid moet zijn plaats weten, maar de bezoeker die "eventjes" op bezoek komt ook!!!

Generaliserend gezegd is het zo dat de bezoeker:

- maar voor korte tijd komt en dat ook weet
- gast is en daarvoor wordt het beste uit de kast gehaald aan eten, drinken, accommodatie, gezelschap en bezigheden.

Iedereen loopt ter ere van de gast in correct tenue en de gast kan praten met de mannen.

De bezoeker, die zich naderhand nogal eens op beroept dat hij ook in Cambodja, Servië, Bosnië, Haïti, Rwanda en daar waar de mannen zijn, is geweest, spreekt veel mensen. Krijgt een beeld uit de verhalen van de beleving van de werkelijkheid van de mannen. Maar zijn eigen ervaringen, van de voor de uitgezonden militair, zes maanden durende, werkelijkheid zijn gekleurd. Zes keer per jaar een week uit de dagelijkse sleur van het Haagse, is anders dan twee maanden zonder verwarming

in een prefab in Bosnie of vier maanden regenseizoen in Afrika of Cambodja. Praten aan de bar met een hulpverlener over zijn werk, zijn taak, is iets anders dan een half jaar (en veelal al geruime tijd daarvoor) met de mannen optrekken. Dus weten voor wie alleen het van huis zijn al een probleem is, wie er gisteren een rotbrief gehad heeft. Weten dat de commandant de zaak zelf wat opfleurt als het niet spannend genoeg is. Weten dat tijdens het bezoek een mooi plaatje wordt neergezet. Weten dat (en daarbij helpen) het binnen de krijgsmacht de gewoonte is om zaken zo laag mogelijk in de lijn, zo dicht mogelijk op en met de mensen op te lossen. Weten dat de commandant niet optimaal functioneert, maar zo loyaal is dat niet aan de bezoeker te vertellen. Nee, dan zegt de hulpverlener tegen de bezoeker, dat hij even een groep gaat debrieven in plaats van: ik ga even kijken hoe het met de mannen is. En de bezoeker gaat daar mee aan de haal, in de wandelgangen en zelfs in de EGO.

**Wat ik nu ga zeggen
betreft niet alleen
de geestelijke verzorgers
maar de zorgverleners in zijn algemeenheid,
dus ook de maatschappelijk werkers,
de artsen en de psychologen, dat ze, als je niet
oppast, beetje voor beetje op de stoel van de
commandant gaan zitten.
De zorg in zijn algemeenheid moet zijn plaats
weten,**

zegt bevelhebber Schouten
in een gesprek met
Wim Hey Ego januari 1998.

De hulpverlener moet zijn plaats weten en niet op de stoel van de commandant gaan zitten. Een open deur.... want bij een goede voorbereiding zijn er voor vertrek duidelijke afspraken gemaakt in het team van hulpverleners, met de commandant en weet iedereen zijn plaats.

Maar de bezoeker uit Nederland moet ook zijn plaats weten en niet een gesprekje aan de bar met een hulpverlener, als exemplarisch zien voor hoe de hulpverlening werkt. Moet zijn ervaring, in dat weekje van zijn bureau, niet in de plaats stellen van zes maanden in een vreemd land vertoeven. Moet niet zijn fraai opgetuigde visite als referentiekader nemen voor de verveling, (want er gebeurt immers niets in Bosnie) of de spanning van beschietingen. Zijn beleving van een uurtje shellen niet vergelijken met de wetenschap dat je iedere minuut van de dag in shelling zou moeten of vergelijken met ervaring van mensen die in Sok San of Sarajevo dag en nacht in de bunker zaten. Zijn relaxte gesprekken met commandanten niet als uitgangspunt nemen voor het gedrag van de commandant naar de mannen als er geen vreemde ogen zijn. Hij moet zijn jarenlange levenservaring niet in de plaats stellen van jongeren waarvan sommigen nog in de adolescentenfase zitten.

Nee, hij moet met die jarenlange ervaring weten, dat ook hij als jonge luitenant of majoor zorgde dat de zaken niet naar boven gingen. Die bezoeker moet gaan praten met de hulpverleners voordat ze worden uitgezonden. Hij moet een bezoek brengen aan de SIH's en de SCC op de onderdelen. Dan kan hij geïnformeerd worden over de problematiek die ex-Nieuw Guinea-gangers, Libanongangers en anderen die eerder zijn uitgezonden, en hoe het hen is vergaan sinds hun terugkeer. Dan zal hij misschien ook begrijpen dat hulpverleners niet bij voorbaat gaan psychologiseren of pathologiseren, maar zal hij ontdekken dat hulpverleners bij defensie doorgaans weldenkende, goedopgeleide en bovenal in 'hun' mensen geïnteresseerde mannen en vrouwen zijn, die niet op de stoel van de commandant WILLEN zitten. En hun plaats wel degelijk kennen.

DE KOEPEL

Mijn jeugd heb ik doorgebracht in Arnhem, in de Pels Rijckenstraat, vlakbij het Sonsbeekpark. Wij speelden veel buiten en als we wat verder van huis raakten kwamen we in de buurt van de Koepelgevangenis. Op de een of andere manier werd ik als door een magneet aangetrokken door dat gebouw. Wie zouden daar zitten? Wat hadden ze gedaan die gevangenen? En hoe zien boeven eruit? En wat krijgen ze te eten? Thuis vertelde mijn vader dat we vooral

niks met die gevangenis te maken moesten krijgen want daar kreeg je brood met groene zeep erop en als je daar eenmaal binnen was kwam je er nooit meer uit.

De Koepel was dus echt een gebouw waar ik ontzag voor had. Omdat we er toch redelijk dichtbij woonden was ik altijd een beetje bang dat een eventueel ontsnapte gevangene zich in ons huis zou verbergen, dus 's avonds voor het slapen gaan vroeg ik altijd aan mijn zusje of ze even onder mijn bed wilde

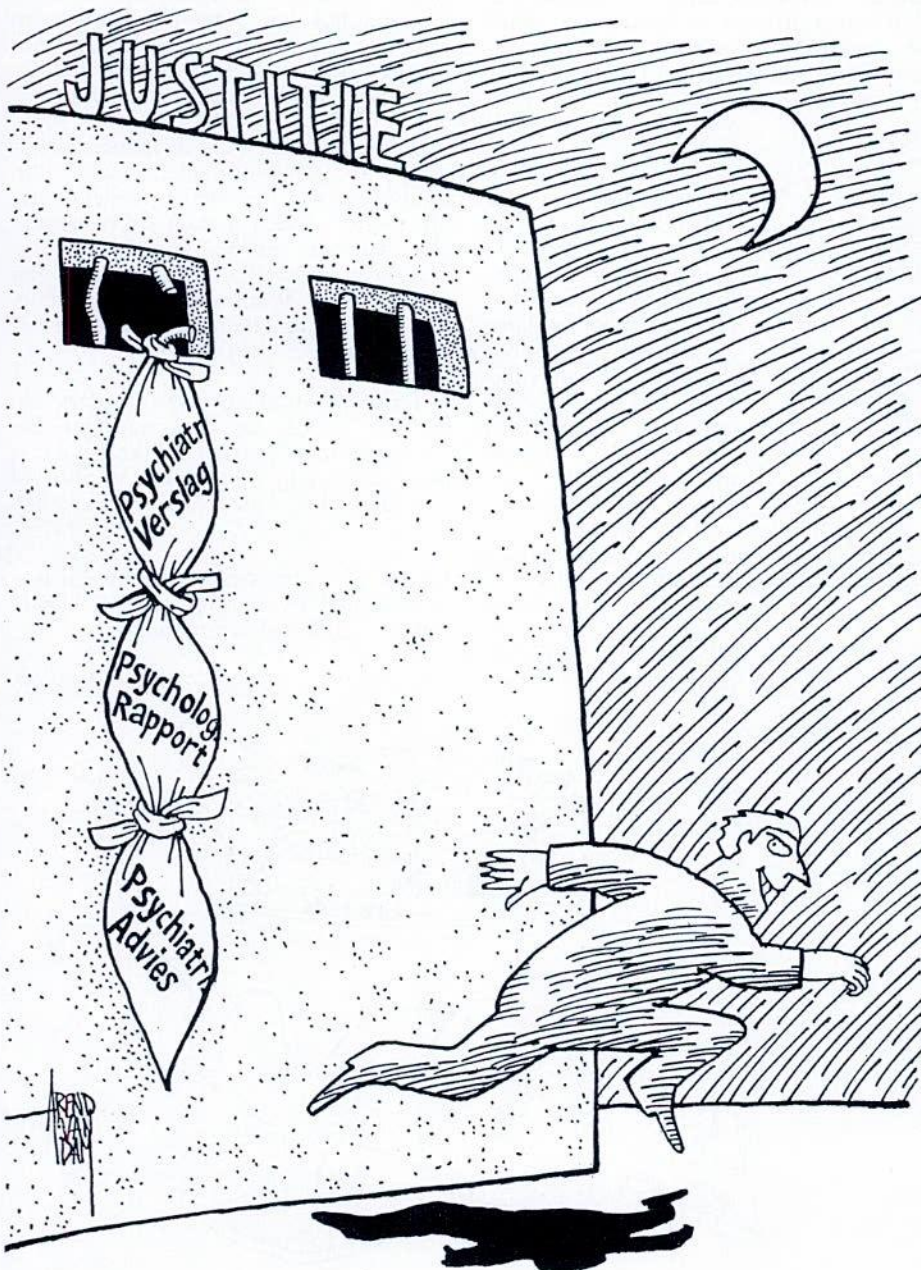
kijken. Ik ging er maar gewoon vanuit dat zij niet bang was.

Zo bang als ik toen was, zo vertrouwd ben ik later geraakt met diezelfde Koepelgevangenis. Ik ging er werken!!! Als raadvrouw van de humanisten. De eerste keer dat ik er in mocht was zeer indrukwekkend. Je komt zo'n koepel binnen nadat je ongeveer 8 deuren bent doorgedaan en dan sta je ineens op een enorm rond vlak, zo groot als een voetbalveld, met helemaal rondomheen balustrades met eindeloze rijen cellen erachter, driehoog.

En achter al die deuren zitten mensen. Mensen zoals wij allemaal, met dit verschil dat zij iets hebben gedaan wat verboden is en daarvoor gepakt zijn. Nu werk ik alweer jaren in de Koepel en ben ik wel gewend aan al die deuren en controleposten. Aan de mensen die er zitten wen ik niet, want dat wil ik niet. Mensen zijn telkens weer nieuw en anders. Mensen in een gevangenis zijn mensen die vaak veel problemen achter en voor zich hebben liggen. Problemen die ze vaak zelf veroorzaakt hebben maar toch ook weer niet alleen. Het doet me altijd een beetje pijn als er heel hard over misdadigers geoordeeld wordt. Natuurlijk is een moord niet goed te praten, of een overval met geweld, of een verkrachting. Toch wordt vaak gedacht dat het hele stoere mensen zijn die zoiets doen. In de werkelijkheid is dat meestal niet zo. Het zijn over het algemeen trieste mensen die veel tekort gekomen en geschoten zijn (meestal vloeit het een uit het ander voort). Net als in de buitenwereld gaan ook deze mensen in de bajes met elkaar om of niet om. Voor sommigen zijn medegedetineerden toevallige passanten. Soms ook worden er vriendschappen gesloten, vooral als ze erg lang (jaren) moeten zitten. Sommigen blijven eenlingen. Zitten voornamelijk in hun cel, studeren, lezen, kijken t.v. Er kan gesport worden en gewerkt en een vak geleerd voor als je er ooit weer uitkomt en toch weer een plekje in de samenleving moet gaan krijgen. Het leven gaat door. Ook na de bajes.

Toch is zelfs de mooiste gebouwde gevangenis geen hotel ook al wordt dat wel vaak heel makkelijk beweerd. Ik heb tenminste nog nooit in een hotel gelogeed waar mijn kamerdeur van buitenaf werd gesloten. En brood met groene zeep krijg je niet in een hotel maar ook niet in een bajes. Mijn vaders bangmakerij ten spijt.

Anita Witten
tijdelijk raadvrouw Defensie

ANDERS DAN ANDEREN:

ZWART WIT BEKEKEN

De zwarte burgemeester in Transvaal bulderde van het lachen. Ik had deze Zuidafrikaan uitgelegd dat hij sprekend leek op de blanke Nederlander Vonhoff, de vroegere commissaris van de koningin in Groningen. De zwarte en de blanke politicus waren allebei fors en dik. Beide mannen spraken met een stentorstem en ze leken ook in andere opzichten op elkaar, ook al was de één bruin van huid en de ander roze.

Maar de blanken hebben vaak de neiging om een mens alleen te beoordelen op zijn huidskleur. De zwarte mensen in Afrika zien er op het eerste gezicht anders uit dan de blanken. Want wat is het

blanke. Indiërs zien er in hun Indiase omgeving anders uit dan Nederlanders. Maar als je daar doorheen kijkt, dan zie je allerlei dubbelgangers omdat mensen op elkaar lijken, ook al hebben ze een andere huidskleur. Zo zag ik in New Delhi een taxi-chauffeur die sprekend op mijn collega Dick Verkijk leek, die bij de omroep in Nederland werkte. Natuurlijk was hij een heel andere man dan die taxi-chauffeur in een heel ander land, maar ze leken sprekend op elkaar.

Dus een taxi-chauffeur in India is anders dan een journalist in Nederland, maar als ze in hun blootje voor de spiegel zouden staan, zouden ze zelf moeite kunnen hebben om te weten wie van de twee zij zijn.

Een mooi verhaal dat bekend werd na de overwinning op de Zuidafrikaanse apartheid betreft Joe Slovo. Dat was de populaire Zuidafrikaanse chef van het ANC guerrillaleger. Het was destijds verboden om een foto van vijanden van de apartheid af te drukken. Dus de meeste zwarte Zuidafrikanen hadden automatisch aangenomen dat de populaire Joe Slovo ook een zwarte was. Want hij was duidelijk een van hen. Totdat de

apartheid voorbij was en de bannelingen naar huis kwamen. Tot veler verbazing bleek Joe Slovo een blanke man te zijn. De held van de anti-apartheidsstrijd bleek "anders dan anderen" te zijn. Niet alle blanken waren dus voor de apartheid en het waren niet alleen zwarten die zich met geweld verzetten tegen de apartheid.

Dus we denken dat we de mensen kunnen indelen in afgebakende groepen, maar we komen regelmatig voor verrassingen te staan. Want mensen blijken toch "anders dan anderen". Gekleurden zien er altijd een beetje anders uit dan blanken, maar voor elk mens geldt dat niets menselijks elk mens vreemd is.

Dat wil niet zeggen dat de mensen gelijk zijn. Want ik heb ondanks verschillen in huidskleur wel heel wat opvallende gelijkenissen gezien tussen bijvoorbeeld een zwarte en een blanke. Maar er zijn veel meer verschillen tussen mensen dan tussen rassen. Want mensen zijn niet gelijk, al lijken veel mensen op elkaar en al zijn alle mensen gelijkwaardig.

Maar toch zijn alle mensen "anders dan anderen", ook de taxi-chauffeur die sprekend op de journalist lijkt. En dat is maar goed ook, want in een wereld vol van identieke klonen zou ik niet willen leven.

En Joe Slovo was blank, maar hij had net zo goed zwart kunnen zijn. Al was ook hij "anders dan anderen".

Karel Roskam

eerste ziet, is dat Afrikanen een andere huidskleur hebben dan blanke Nederlanders. En dus denken blanken meestal ook dat zwarten en blanken helemaal niet op elkaar kunnen lijken. Dus denken wij dat blanken geen zwarte dubbelgangers kunnen hebben (of omgekeerd), want zwarten zijn volgens hen allemaal altijd "anders dan anderen", anders dus dan blanken.

Terwijl je in Afrika echt wel een zwarte dubbelganger van bijvoorbeeld mijn oom Carel kan tegenkomen, als die tenminste kaal is. En ik ben heel wat zwarte dubbelgangers van blanke collega's, vrienden en kennissen tegen gekomen. Alleen hun huidskleur (en hun haar) is een andere.

En neem bijvoorbeeld India. Ook de mensen daar zien er op het eerste gezicht inderdaad anders uit dan de doorsnee

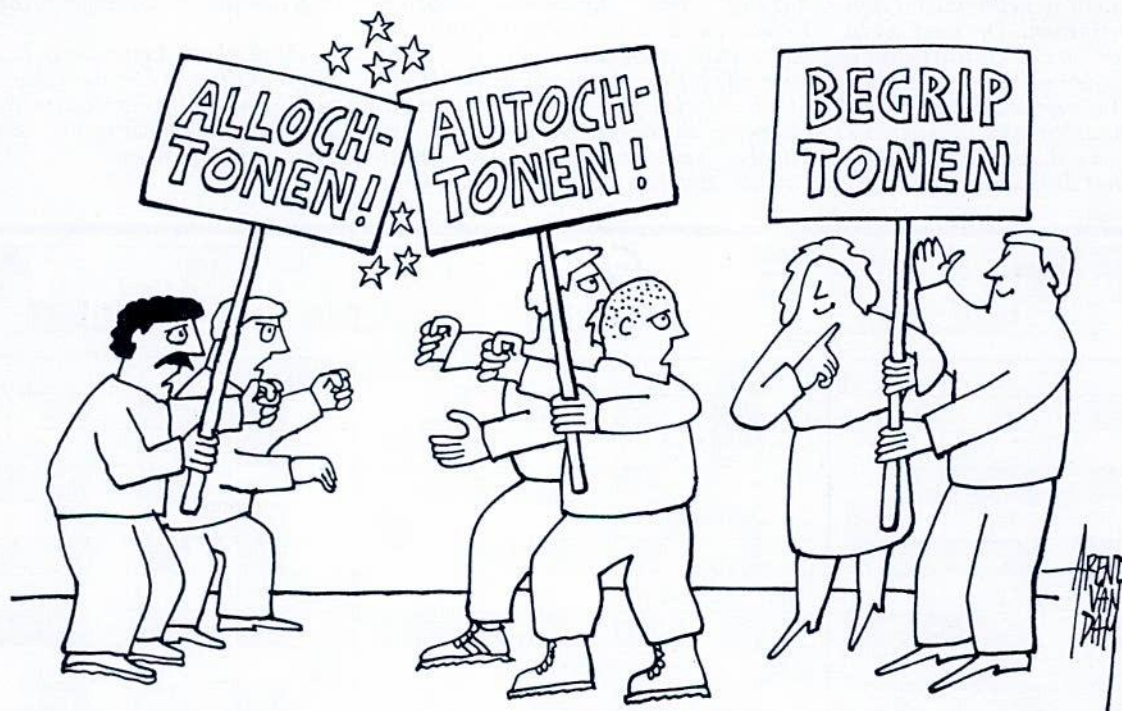
UITVERGROTEN

Mensen zijn maar uitermate beperkte wezens. In feite bestaan we slechts uit een grote hoeveelheid water en wat vlees. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de gemiddelde leeftijd van de mannetjesmens in Nederland nog steeds hoger wordt, alhoewel het de leeftijd van het vrouwtjesmens, die een voorsprong

nen worden afgedaan. Het is natuurlijk naar voor dat meisje en uiteraard heel erg als ze ook nog onschuldig zou zijn, maar er zijn op deze wereld zeker nog enige tientallen miljoenen gevallen van schrijnender en nog waarschijnlijker onrecht, die niet genoemd kunnen worden. Zoals jaren geleden de omroepen aan

voertuig bestuurt, maar niet voor de vele stuurlieden op het Schip van Staat.

Het was een storm in een glas water die uitvergroot werd tot een orkaan met een ongewisse afloop. Het monitoren- het iemand of iets in de gaten houden- werd in menig column dankbaar aangevat. Maar wat mij betreft, had de krant een

van zo'n zes jaar op de man heeft, wel niet zal evenaren. Een probleem voor ons, in vele opzichten zo beperkte leefwezens, is de onmogelijkheid de ons omringende werkelijkheid feitelijk te kennen. We moeten ons behelpen met allerlei simplificaties van en selecties uit die werkelijkheid. En de massamedia, de radio, de TV en de krant, helpen ons daarbij. Uit de gigantische hoeveelheid, overigens ook al door persbureaus geselecteerde, berichten kiezen de media voor ons uit wat hen voor ons de moeite waard lijkt. In bepaalde gevallen zal de keus niet moeilijk zijn: als in Nederland de varkenspest blijkt te zijn uitgebroken kan geen enkel medium daar echt om heen. En als de Franse truckers de wegen in heel Frankrijk versperren, is dat nieuws, dat niet genegeerd kan worden. Maar om maar eens iets te noemen: dag in dag uit lastig gevallen te worden met de rechtzaak betreffende die Engelse au-pair lijkt mij een uitvergrooting van een nieuwsselectie, die wat mij betreft op pagina zes, onderaan in een tienregelig bericht met een éénkolomskop had kun-

het vertrossen sloegen, dat wil zeggen op basis van kijkcijfers meenden dat zij de kijker slechts anderhalve minuut konden vasthouden en dus de achtergrond van het nieuws als een doodzonde uit de nieuwsrubrieken dienden te weren, zo lijkt nu de vaderlandse pers aan het verroddelpersen geslagen. Veel aandacht voor zaken, die ook op de verjaardag van ome Kees nog dankbaar onderwerp van gesprek kunnen zijn.

Een probleem is vaak dat, ook door de pers, hoofd- en bijzaken niet van elkaar gescheiden worden. Neem nu die ruzie over dat monitoren van uitgewezen en teruggezonden Iraniërs. In feite spitste de berichtgeving zich toe op de vraag of de staatsecretarissen, en met name mevrouw Schmitz, de Kamer misleid hadden. Nu, dat bleek- jammer voor de journalisten en de oppositie- niet het geval. Misleiden is immers opzettelijk een verkeerde voorstelling van zaken geven en wat zij gedaan had was alleen maar zitten slapen en niet weten wat er aan de hand was. Een halsmisdad voor iedere buschauffeur, zanger of wie dan ook een

keer vol kunnen staan met de lotgevalen van uitgewezen asielzoekers: hoe dat nu werkelijk zit met de gevaren die die mensen lopen, die niet voor niets liever zelfmoord plegen dan naar hun gastvrij land van herkomst terug te keren. In plaats daarvan is het overigens al decennia-lang in omloop zijnde woord "monitoren" aan iedere kijker en lezer opgedrongen. Monitoren, of iemand of iets in de gaten houden, lijkt daardoor een nieuw woord, waarmee politiek en pers de beperkte mens verrijkt heeft. Maar ook dat is bedrog. Het monitoren kennen we allang.

Eigenlijk zou je je iedere dag kwaad kunnen maken over het uitvergrooten van onbenullige zaken, waaraan de pers zich veroorlooft te buiten te gaan.

Misschien moeten wij, als lezers, kijkers en luisteraars, de pers maar eens wat beter monitoren. Alhoewel, je kunt, als beperkte mens, je niet overal druk om maken. Voor dat je het weet lig je dan zelf aan de monitor.

Leon Wecke

In de laatste week van 1997 brachten een tweetal TV-documentaires een zeer verschillend stuk geschiedenis onder de aandacht met een macabere overeenkomst. De VPRO bracht "De zaak van sergeant Chris Meyer". Deze onderofficier gaf leiding aan een achttal soldaten bij de aanvang van WO nabij de Grebbeberg. Hun taak was de bediening van een pantserafweergeschut. Ze kregen te maken met een SS regiment, een sterk bewapende Duitse elite-eenheid. Die bestookte de mannen met een hevig artillerievuur over grote afstand, waarvoor hun wapen die alleen tegen pantservoertuigen kon worden ingezet, geen nut had. Sergeant Meyer nam het besluit om zich met zijn mannen en het afweergeschut terug te trekken binnen de vesting Holland. Deze beslissing werd beschouwd als desertie, waarop de doodstraf staat. Een in de haast bijeengeroepen krijgsraad te velde kwam dan ook tot deze uitspraak. De straf werd voltrokken door een executiepeloton dat bestond uit leden van de Koninklijke Marechaussee. De man achter de schermen van dit handelen was de generaal Jacob Herberts, die de krijgsraad onder druk zette om met de executie een voor-

beeld te stellen. De generaal verkondigde: "Alle mensen die vluchten, moeten worden opgevangen en doodgeschoten."

De Evangelische Omroep, bracht enige dagen later de geschiedenis van Elena,

de echtgenote van de communistische dictator van Roemenië, Nicolae Ceausescu. Een documentaire, mede samengesteld door deze omroep, waarvoor alle lof. Het verhaal van een boere-meisje, die de lagere school niet eens had voltooid, doch binnen de partij haar Nicolae leerde kennen. Als echtgenote van de dictator, verzamelde ze allerlei

wetenschappelijke titels en werd ontvangen door bijna alle staatshoofden in de wereld. Als haar man op latere leeftijd ziekelijk wordt, neemt ze de leiding van hem over.

Als na jaren onderdrukking het volk in opstand komt tegen haar leiding, geeft ze het leger opdracht deze hardhandig neer te slaan met de woorden: "Schiet, tot ze allemaal dood zijn."

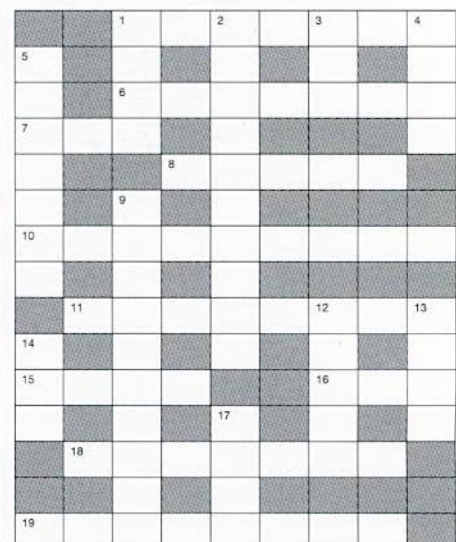
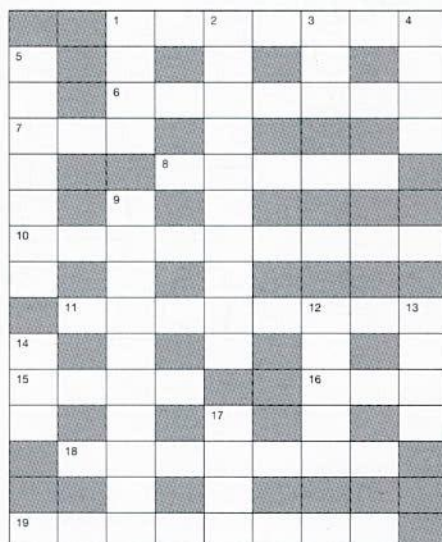
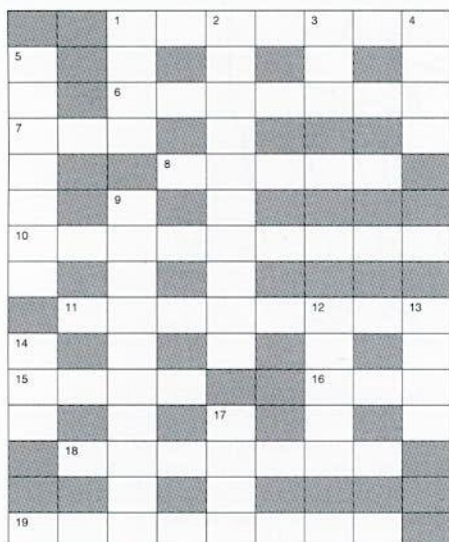
De uitspraken van de generaal en de vrouw van de dictator zijn de enige overeenkomst, voor de rest is het uiteraad een geheel andere geschiedenis. De afloop voor deze twee mensen is ook heel verschillend. De generaal ging met eervol ontslag en kon in zijn villa te Wassenaar van een vorstelijk pensioen genieten. De vrouw werd met haar echtgenoot op een stalinistische wijze berecht en direct daarna samen door een executie om het leven gebracht.

In de donkere dagen rond de jaarwisseling bekruipt je het nare gevoel, na het zien van deze twee documentaires, dat elk mens in een dergelijke situatie hetzelfde zou handelen.

Cor Out

EGO PUZZELS

CRYPTOGRAM

Horizontaal

- 1 vooruitzien
- 6 is dit een militaire uitvoering van een passagiersschip?
- 7 van twee kanten een goed humeur
- 8 geen ingang? dat ruik je
- 10 deze militair is aan de werkschuwe kant
- 11 keukengerei voor dieven
- 15 eva's oogappel
- 16 een waarheid
- 18 zilver
- 19 overhandigen of naar de politie

Verticaal

- 1 is een daalder waard
- 2 snelle inbrekers
- 3 vlugge soort
- 4 verkeerde gevangenis zorgen voor een slecht humeur
- 5 aflossingen voor treinen
- 9 via de zijlijn
- 12 uniformpje
- 13 dubbele ontkenning
- 14 vaders eten
- 17 ook honing drank

ANAGRAM

Door de letters in de juiste volgorde te zetten, krijg je het in te vullen woord.

Horizontaal

- 1 reeboer
- 6 onaplas
- 7 rio
- 8 goten
- 10 sneueshot
- 11 reesstem
- 15 weul
- 16 are
- 18 eentang
- 19 mentoren

Verticaal

- 1 orvo
- 2 sneertekst
- 3 mao
- 4 nard
- 5 tover zo
- 9 soeswangen
- 12 eelde
- 13 last
- 14 lea
- 17 enna

KRUISWOORDRAADSEL

Horizontaal

- 1 onderzoek
- 6 kapitaalvermindering
- 7 speelgoed
- 8 krijgsmacht
- 10 gebeurtenis
- 11 bouwvakker
- 15 insekt
- 16 gevangenis
- 18 geen enkele
- 19 zich volgens de voorschriften bij meerdere ver-voegd

Verticaal

- 1 beurs
- 2 becijferen
- 3 europeaan
- 4 geheel
- 5 te berde gaan
- 9 verzorging
- 12 fijn maken
- 13 nul
- 14 familielid
- 17 geestelijke

ANDERS DAN ANDEREN

Vrouwen

Kunnen vrouwen homo zijn? Of moeten wij echt lesbo zijn? En wie maakte dat ook alweer uit? Hoeveel keer moet je het bed gedeeld hebben en zo meer met een vrouw, voordat je je zo mag noemen? Of moet je eerst samenwonen? En allerlei praktische dingen delen, zodat je bijna op een getrouwd stel lijkt. En dan ook trouw zijn en ruzie maken over wie de afwas doet en de vuilnisemmer buiten zet. En dan zijn er nog de butchen en de femmes en de bitches. En zouden jonge homo's leuker zijn dan oude? Die hebben minder te lijden gehad van al die vooroordelen. Nu mogen we gerust ons gang gaan, zolang het maar niet te dichtbij komt en ook niet zo openlijk gebeurt. Kijk, zoenen in een zwembad oké, maar niet als je homo bent.

Gay-games

En die eigen Gay-games, dat is dan ook weer zoiets. Waarom nou weer zo apart? Waartoe dienden ook alweer de Games?... Ter meerdere glorie ende vertier van de rijkere broeders uit het oude Griekenland toch? Enne, misschien mooie atletische jongens kijken, toch? En later, wat meer onderlinge strijd, om te zien wie er de sterkste of de snelste was of het best kon samenwerken om ballen in goals te laten verdwijnen. Inmiddels gaan landen met elkaar in competitie en sluiten zichzelf af en toe wegens politiek ongemak uit, zodat de gouden plakken weer herverdeeld kunnen worden. Al met al, de Games hebben al heel wat variaties gehad, dus waarom niet eens deze. De tolerantie kan getoetst worden. In cartoons ben ik al de nodige leuke en minder leuke tekeningen tegengekomen.

Voyeurisme

Wat ik, (sinds kort, dus het kan wel van voorbijgaande aard zijn) leuk vind is raden of iemand *het* is. En in gelegenheden komen waar er zoveel zijn dat je toe moet geven dat er geen raden aan is. Maar soms ineens dat gevoel *jij bent het ook*. In een ziekenhuis, in de trein, in een winkel, op een studiedag. En waarom is dat nou zo leuk? Herkenning? De nooit aflatende behoefte ergens bij te horen, zelfs als het een groep is die nogal eens vijandig bejegend wordt? Of juist daardoor? Solidariteit zoeken? Zou homo zijn minder leuk worden als de theorie waar zou zijn en ook tot uitvoering zou zijn gekomen dat 80% van de mensen bisexueel is en slechts 10%

uitgesproken homo of hetero? Of juist leuker, want dan kunnen we eindelijk gewoon zijn wie we altijd al waren en hebben we minder last van allerlei ideetjes die aan het homo zijn vastkleven. Maar wat ik zou missen is het ondeugende wat er nu nog aan vast zit. Ik doe toch iets waar ik niet altijd voor uit durf te komen. Een soort positieve spanning, die bij slecht weer of donderkoppen uit kan pakken in te grote kwetsbaarheid en niet bestand is tegen beledigingen.

HIV positief

Wat ik verder niet zo zeer leuk maar wel heel bijzonder aan homo's vind is de manier waarop zij gereageerd hebben op de ziekte Aids. Het is niet meer na te gaan hoe het was gelopen wanneer de ziekte eerst de hetero's en pas later homo's zou hebben getroffen. Bewonderenswaardig vind ik het systeem van de buddy's. Van het begin af aan een goed georganiseerde club, die mensen selecteert, traint en begeleiding geeft om mensen die ziek geworden zijn bij te staan. Het hele idee van zorgen op een andere manier bekeken en uitgevoerd. En hoe wrang ook, de uitvaartbegeleiding heeft veel nieuwe impulsen gekregen. Hier zijn mensen actief die misschien door het al doorstane emancipatieproces zo mondig zijn dat zij de eigen wensen kenbaar hebben gemaakt en de uitvaart in hun eigen vorm gestalte hebben gegeven.

Geweld-ige homo's?

Wat ik verder nog opmerkelijk vind aan homo's is dat nou uitgerekend een groep die als gemeenschappelijk thema het elkaar liefhebben in haar vaandel heeft, zoveel gewelddadigheid oproept. Zou er toch sprake zijn van afgunst? Van mannen hoor ik vaak, dat zij het bangste zijn dat homo's hen ongevraagd deelgenoot zullen maken van het veronderstelde genot. Bij vrouwen is het meer de verbazing en spijt dat zij niet meer op hun jachtveld vertoeven. En een stille wens dat zij als derde persoon in het vrouwenspel nog een rol zouden mogen vervullen, waar ze dan plezierige gedachten bij hebben. Verder lijkt het te gaan zoals je dat bij andere minderheidsgroepen ziet. Als groep krijg je allerlei stereotypen opgeplakt en in je persoonlijke leven ervaar je soms veel minder tegenstand dan je in je geheime periode voor mogelijk had gehouden.

*Jongen met jongen
Jongen met meisje
meisje met meisje
meisje met jongen*

Zal het jou een rot zorg zijn?

Bi/trans/hetero/les?

Andere bijzonderheid zijn de bi's, mensen die geen uitgesproken voorkeur hebben voor mannen of vrouwen. In het boekje daarover van de Schorer Stichting wordt daar uitleg over gegeven. Opvallend is dat weinig mensen zich zo noemen. En ook daar weer de vraag wie bepaalt hoe je jezelf noemt op het gebied van voorkeuren als het om intieme relaties gaat. En zo zijn er nog wel meer variaties. In de transsexuele ontwikkelingen beperken een aantal mensen het proces tot wel hormonen slikken die zorgen voor een aantal uiterlijke man- of vrouw kenmerken, maar niet overgaan tot operaties om het proces verder te voltooien. In Rotterdam is ooit een onderzoek gedaan naar de mogelijkheid om bij aangifte van een baby geen sekse-identiteit op te geven. Zou veel juridische problemen in een keer oplossen.

Waardering

Opvallend blijft dat de identiteit van een persoon al snel afhangt of iemand een man of een vrouw is. Is dat niet meteen duidelijk, dan blijf ik zoeken naar zekerheid en laat het niet zomaar op z'n beloop. Vergissingen blijven me bij. M'n hele waarderingsstelsel raakt in de war. Het beeld dat ik van iemand maak heeft sexe als basis, van jongens vind ik andere dingen raar dan van meiden. Als een vrouw heel veel glimlacht waardeer ik dat anders dan wanneer een man niet lacht. Stoere mannentaal klinkt zo anders uit een mannenmond dan wanneer een vrouw zulke taal zal gebruiken. Stoere meiden heb je ook, soms dragen ze allebei leren jasjes. Toch is het anders of niet soms?

Karen Joachim

HOMOSEXUALITEIT EN KRIJGSMACHT

ACCEPTATIE: JA? INTEGRATIE: NEE?

Op 15 februari 1987 beleefde militair Nederland een wereldprimeur: de oprichting van een officiële belangenbehartigingsorganisatie voor homoseksuelen defensiepersoneel De Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht SH&K. De doelstelling van de stichting is feitelijk haar eigen opheffing en dat kan geschieden als het homobeleid daadwerkelijk in de praktijk van alledag toegepast wordt.

De Stichting doet er alles aan om het proces van mentaliteitsverandering te versnellen, verder geeft de stichting voorlichting, voert zij structureel overleg met de belangenorganisaties en het ministerie van defensie. Verder is er regelmatig overleg met de politieke en militaire top.

Er worden info dagen en conferenties georganiseerd voor homoseksuelen defensiepersoneel. De Stichting heeft ook een hulpverlenende functie: ze helpt en begeleidt defensiepersoneel dat vanwege de seksuele voorkeur met zichzelf en of met de omgeving in de knoei is gekomen of dreigt te raken.

De Stichting is nog steeds een vrijwilligersorganisatie. Ruim een jaar geleden legde overste René Holtel het voorzitterschap van de stichting homosexualiteit en krijgsmacht (SH&K) neer.

Tijd voor een terugblik...

Je hebt het SH&K op de militaire kaart gezet en dat niet alleen. Ook buiten de defensiewereld is e.e.a. niet onopgemerkt gebleven. Was het moeilijk om afstand te nemen?

Voordat ik naar Angola ging dacht ik: nu is het mooi geweest. Het waren toch zeer hectische jaren. Ik vond dat een goed moment. Vanuit Angola het voorzitterschap uitoefenen is onmogelijk. Er is geen informatie uit Nederland. De omstandigheden zijn er dermate anders dat er geen sprake was van geleidelijk afstand nemen, maar van een volledige breuk.

Uitzending is immers niet alleen verplaatsing naar een ander land, maar vooral een totaal ander leven. Ik heb dus na mijn afscheid direct volledig afstand moeten nemen.

Hoe ben je eigenlijk voorzitter geworden?

Voor mij is Abel van Weerd twee jaar voorzitter geweest van de stichting in oprichting. Abel heeft de stichting opgericht. Destijds ben ik door hem benaderd om zitting te nemen in het bestuur. Aanvankelijk had ik een klankbordfunctie. Na dit adviseurschap werd ik in het bestuur opgenomen en werd ik lid van de commissie hulpverlening.

Toen de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht een advies aan het schrijven was over homosexualiteit in de krijgsmacht was dat voor mij en enige andere aktievelingen het signaal om een nieuw daadkrachtig bestuur te formeren.

Zo werd ik in 1979 voorzitter. Ik had aanvankelijk geen flauw idee waar ik aan begon. Abel had iets op de rails gezet en wij hadden het idee: laten we daarmee doorgaan!

Een goed moment?

Ja, we hadden de tijdgeest en de minister (R.ter Beek) mee. Ook de politiek in het algemeen. Denk aan D66 Marie Louise Tiesenga (1e kamer) die voor ons heel wat heikele problemen onder de politieke aandacht heeft gebracht door het met enige regelmaat stellen van vragen aan de minister. De bevelhebbers hadden we aanvankelijk niet mee; die werden min of meer verplicht om zich aan de ministerieel standpunten

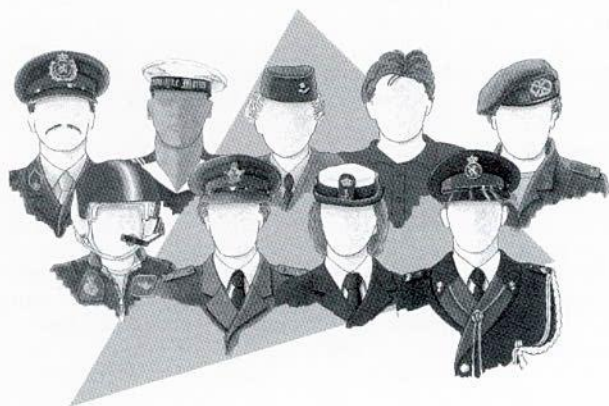
te conformeren. Naarmate zich meer incidenten voordeden van mishandeling en intimidatie op de werkvloer, die zowel door de Stichting als Tiesenga onder de aandacht werden gebracht bij de politieke en militaire leiding, veranderde de houding van de bevelhebbers langzaam maar zeker. Anno 1997 kunnen we constateren dat we krijgsmachtbreed beschikken over bevelhebbers die zeer goed aanspreekbaar zijn op het punt van homosexualiteit, bereid zijn adviezen over te nemen en zich in te zetten om hun personeel daarvan te overtuigen. Men raakte duidelijk de schaamte voorbij.

Bovendien was Clinton destijds kandidaat-president. Hij stelde in zijn verkiezingscampagne dat hij de positie van de homo's in de Amerikaanse krijgsmacht wilde verbeteren. Het gevolg was dat de wereldpers zich op de Nederlandse situatie stortte. Regelmatig kwamen journalisten en tv ploegen op bezoek om te vernemen hoe wij het hier deden. De SH&K was een novum. Opvallend was dat het voor de Nederlandse pers qua nieuwsgaring nauwelijks een item was. Als gevolg van die internationale belangstelling kregen we in Nederland een duw in de rug. Het is duidelijk dat de politiek gevoelig is voor de publicitaire overwegingen, maar ook militaire autoriteiten.

Is er iets veranderd onder jouw voorzitterschap?

Er is niet zoveel veranderd; er was n.l. nog bijna niks. Er is wel wat opgezet. Je mag vaststellen dat er thans een brede mate van tolerantie is. Qua acceptatie van homosexualiteit is er sprake van smalle marges. De krijgsmacht als geheel

Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht

houdt zich rechts van het midden op. Het autoriteitsgevoelig zijn van de krijgsmacht, zegt niet zoveel over de smalle marge van acceptatie. Het zou hoogstens een grond kunnen zijn waarom de krijgsmacht ondanks haar plaats in het sociale spectrum, redelijk snel heeft gereageerd op de veranderde attitudes t.a.v. homosexualiteit in relatie tot een krijgsmacht.

Ik wijs in dit verband ook op de problemen rond de vrouw in de krijgsmacht en rond de acceptatie van allochtonen. Kortom er is nu een brede tolerantie en een begin van acceptatie.

Je komt ook niet bepaald weifelmoedig over....?

Doorlopende profilering ja, echter niet als persoon maar als voorzitter van SH&K en daarmee min of meer spreekbuis van homoseksueel Defensie is erg noodzakelijk.

Je moet voortdurend op het vinkentouw zitten. De I.G.K. is de ombudsman van de krijgsmacht en aanvankelijk had die dezelfde houding als de bevelhebbers. De SH&K moest zelf de veranderingen bewerkstelligen. Het kwam neer op de schouders van de bestuursleden. Wij hebben steeds geijverd voor mentaliteitsverandering. Wat dat aangaat acht ik de cursussen BPZ ook heel belangrijk. (BPZ Bijzondere Personeels Zorg, samengevat in een cursus van een week waarbij o.m. diverse minderheden de revue passeren, o.l.v. de G.V. Waar René Holtel heel veelvuldig het onderdeel homosexualiteit voor zijn rekening genomen heeft.)

Door deze integrale verantwoordelijk-

heid worden commandanten directer geconfronteerd met het welbevinden van hun personeel en gaan zich realiseren dat ook minderhedenbeleid daarvan essentieel deel uit maakt. Bovendien kan de krijgsmacht als geheel, wil zij een voldoende vullingsgraad bereiken, zich niet permitteren mensen "buiten de deur" te houden op basis van andere dan objectieve en zakelijke overwegingen. Sexuele geartheid is geen zakelijke overweging, net zo min als geslacht, huidskleur of geloofs-levensovertuiging. Als minderheden dan toetreden tot die krijgsmacht is het wel zaak er voor te zorgen dat zij zich welbevinden, om te voorkomen dat ze net zo snel uit- als instromen. Bovendien gaat van een slechte behandeling van minderheden ontegenzeggelijk een negatief imago uit met als gevolg een slechte PR voor de organisatie.

Zie je wat dit betreft effect van al je inspanningen?

Ik ben van mening, dat in de afgelopen jaren bereikt is dat collega's weten dat homo's (m/v) in de krijgsmacht voorkomen. Men realiseert zich dat het je baas kan zijn, je collega, je tandarts of je g.v.er. Het kan diegene zijn waar je het niet van verwacht. En, zoals ik net al aangaf, men begint zich te realiseren dat de landmacht niet kieskeurig kan zijn anders dan op louter functionele gronden. Zeven jaar geleden was het woord alleen al voldoende om je verdacht te maken. Dat is nu door een groeiend besef en deze voorlichting op verschillende niveaus anders geworden. Commandanten worden ook tot tolerantie gedwongen, nog afge-

zien van de regels, door de noodzaak tot het vullen van de eenheid. Er is sprake van integrale verantwoordelijkheid, waarbij het leidend beginsel is dat vrijheid van de een niet ten koste van de ander mag gaan.

Hoe zie je de toekomst?

Het blijft een vereiste dat de SH&K zich actief blijft manifesteren, dat de krijgsmacht dat merkt. Zichtbaarheid, bijvoorbeeld door aanwezig te zijn op open dagen en voeling te houden met de krijgsmachtonderdelen op alle niveaus is belangrijk. Men moet voortdurend beseffen dat het belang van SH&K ook een krijgsmachtbelang is. Tenslotte is het vernis van de tolerantie dun en bovendien is de integratie nog lang niet voltooid. Dat kan ook niet; daarvoor is de geschiedenis van homosexualiteit ook nog te kort en de maatschappelijke aanvaarding nog te gering.

Je spreekt uit eigen ervaring?

Bij de debriefings na terugkeer van een recente uitzending, bleek dat "men" erg geïnteresseerd was naar mijn mogelijke seksuele escapades en daarbij niet schroomde mijn collega's daarover uitgebreid te bevragen, overigens zonder daar ook met mij over te praten. Helaas bleek er niets sappigs te melden, maar homosexualiteit vormt voor sommige mensen in onze organisatie blijkbaar nog steeds een onuitputtelijke bron van ongewenste interesse. Je zou het bijna betitelen als "voyeurisme".

Kees Roza, Raadsman.

MRS BROWN: DE ONBEKENDE KANT VAN QUEEN VICTORIA

Engeland heeft de laatste jaren, vooral dankzij de stemmige vertellingen van Merchant en Ivory, en de uitstekende verfilmingen van Jane Austen-romans, zowel voor film als voor televisie, een traditie opgebouwd op het gebied van de kostuumfilm. John Madden sluit zich daar bij aan met Mrs. Brown, alweer zo'n karaktervolle, perfect afgewerkte en meeslepende geschiedenis, die ditmaal een historische achtergrond heeft: de intense vriendschap die de als streng en preuts bekend staande koningin Victoria jarenlang onderhield met de Schot John Brown.

De Britse koningin Victoria was ooit de machtigste vrouw ter wereld. Maar als in 1861 haar echtgenoot Albert overlijdt, wordt zij overmand door verdriet. Haar negen (!) kinderen bieden haar geen afleiding, ze verwaarloost de staatszaken en geeft zich volledig over aan de diepe rouw waarin ze verkeert. Het hof loopt op kousenvoeten. De leden van het parlement beseffen dat het zo niet door kan gaan, want het volk krijgt de vorstin niet meer te zien. Er moet iets gebeuren...

Dan herinnert de privé-secretaris van de vorstin zich dat Koning Albert een grote voorkeur had voor een van zijn jachtleiders, de stoere John Brown, afkomstig uit de hooglanden van Schotland. Hij laat de man ontbieden, om wellicht af en toe een stukje met de diep depressieve vorstin te gaan rijden.

Misschien kan hij herinneringen terugroepen aan de vele vrolijke vakanties die Victoria en Albert op hun kasteel Balmoral in Schotland doorbrachten.

De toegewijde Brown blijkt er echter een weinig onderdadige manier van optre-

den op na te houden. Hij zegt dingen als *mens, als er iemand een beetje frisse lucht nodig heeft bent u het wel*, waar Victoria aanvankelijk heel erg ontdaan en verontwaardigd over is. Maar het blijkt wel een aanpak die werkt, want al snel voelt ze zich in de nabijheid van deze frisse, ongecompliceerde man weer mens worden. De eerste keer dat ze toestemt in een rit te paard, ervaart John Brown dat in meer dan een opzicht als een persoonlijke overwinning, want de rest van het personeel heeft aanvankelijk maar moeite met zijn autoritaire en onorthodoxe manier van doen. In de keuken heeft hij al snel het heft in handen, en ook de secretaris van de vorstin ziet met lede ogen aan hoe makkelijk Brown terrein wint bij Victoria. Maar de opzet slaagt wel, want de koningin begint zich weer in het openbaar te vertonen, en krijgt weer interesse voor de staatszaken. Wel blijkt al snel, dat ze John Brown steeds vaker raadpleegt, en dat hij begint uit te groeien tot haar persoonlijke vertrouweling. (Brown heeft

jarenlang een dagboek bijgehouden van zijn relatie met de vorstin, maar dat is na zijn dood verdwenen en nooit meer teruggevonden...)

Als de koningin heeft ontdekt dat het leven nog veel te bieden heeft, besluit ze om op advies van Brown tijdelijk af te reizen naar Balmoral, ver weg van de beslommeringen van de regering. Met haar vertrouweling maakt ze lange rijtoeren, ze picknicken in de open lucht (op een dag gadeslagen door een groepje journalisten, duidelijk bedoeld als voorlopers van de huidige paparazzi. Ze worden door Brown weggeschopt als hij ontdekt waar ze zich hebben verstopt). Maar opnieuw begint het volk te morren, want een treurende vorstin die zich niet laat zien stemde hen ontevreden, maar een vrolijke moeder des vaderlands die zich uitsluitend wijdt aan vertier met een mindere, dat is ook niet de bedoeling. Uiteindelijk wordt de situatie zo zorgelijk dat premier Disraeli naar Schotland reist om John Brown te verzoeken zijn vorstin voorzichtig op haar plichten te wijzen. Zij ervaart dat als verraad, omdat John Brown haar ooit had beloofd dat hij haar nooit terug zou sturen naar Engeland, en ze wil hem jaren niet zien. Toch komt ze, vlak voor hij aan longontsteking overlijdt, nog afscheid van hem nemen...

Het fascinerende van de film ligt in de absolute geloofwaardigheid waarmee het verhaal tot in de kleinste details is verteld. De personen zijn stuk voor stuk mensen van vlees en bloed, de locaties, aankleding en omgangsvormen doen zo natuurlijk aan dat je het gevoel hebt dat je door een spleet in het gordijn, anderhalve eeuw terug in de tijd, kunt gadeslaan hoe het aan het Britse hof toeging. Judi Dench, al jarenlang een van de meest gerespecteerde toneel- en televisie actrices van Engeland, maakt grote kans op een oscar-nominatie voor de schitterende manier waarop ze de titelrol speelt, en de Schot Jimmy Connolly, tot dan toe uitsluitend bekend als komiek, maakt van John Brown een innemende, charismatische man die, ondanks de sociale afstand tussen hemzelf en zijn vorstin, een intense, oprechte genegenheid weet over te brengen. Voeg daarbij de prachtige locaties en de minutieuze manier waarop kleding en meubilering zijn uitgekozen, en de Anglofiel beseft dat het hier om een feest van een film gaat! Het verhaal werd dertig jaar eerder ook verfilmd, met Elisabeth Taylor in de titelrol. Je moet er niet aan denken...

Leonore van Opzeeland

Film in 't kort

TITANIC

Het exorbitant hoge budget dat James Cameron nodig had voor zijn film *Titanic* dreigt de aandacht langzamerhand af te leiden van het uiteindelijke resultaat, zo klaagde een columnist in een Amerikaans filmblad. Nu is het natuurlijk niet zo verwonderlijk dat een bedrag van 240 miljoen dollar heel wat beroering veroorzaakt (de film is daarmee bijvoorbeeld 25 maal zo duur als het schip zelf indertijd gekost heeft), maar je kunt wel zien waar al dat geld gebleven is. Cameron was, zoals zovelen voor hem door de jaren heen, gefascineerd door het drama dat zich in de nacht van 14 op 15 april 1912 midden op de oceaan afspeelde. Het als 'unsinkable' opgeleverde, luxe passagiersschip *Titanic* liep namelijk op een ijsberg en zonk binnen drie uur. Van de 1320 passagiers en 907 bemanningsleden overleefden er slechts 705 de ramp. Cameron liet in de grootste watertank ter wereld, voor de kust van Mexico, een vrijwel getrouwe replica van de *Titanic* nabouwen, en vervolgens weer zinken. Naast de historische figuren introduceert hij verder een aantal fictieve personen, en hij gebruikt de lotgevallen van de *Titanic* uitermate knap als decor voor een driehoeksverhouding tussen een aristocratische jongedame, een 'gewone' jongen, en een jaloerse verloofde. Een knieval voor het grote publiek natuurlijk, maar de rollen van de gelieven worden meeslepend gespeeld door Kate Winslet en Leonardo DiCaprio, die het fysiek ook nog eens verschikkelijk zwaar hebben gehad. En wat menselijk gesproken echt onuitvoerbaar was, werd overgenomen door de moderne computer-techniek. Kortom, je weet niet wat je ziet.

THE SWEET HEREAFTER

De Canadese regisseur Atom Egoyan heeft met zijn moeilijk toegankelijke, maar intrigerende films (o.a. *Speaking Parts*, *The Adjuster*, *Exotica*) tot nu toe een klein, maar select publiek stevig aan zich weten te binden. In zijn nieuwste film, *The Sweet Hereafter*, zitten meer herkenbare elementen dan in zijn vorige werk. Het verhaal speelt zich af in een klein plaatsje in Brits Columbia, waar kort geleden een schoolbus is verongelukt. Dan arriveert er een advocaat die de ouders van de overleden kinderen aanbiedt om te helpen bij het zoeken naar de schuldige, en bij een eventuele aanvraag tot schadevergoeding. Langzaam wordt duidelijk wat deze man beweegt: hij rouwt zelf ook, zij het op een andere manier. Zijn dochter die aan drugs verslaafd is, blijkt sero-positief te zijn. Hoewel Egoyan aan het slot zijn film toch weer een geheel onverwachte wending geeft, blijft het geheel tot de laatste seconde boeien, niet in de laatste plaats dankzij de weergaloze rol van Ian Holm als de radeloze advocaat. De film, gebaseerd op een roman van Russell Banks, kreeg in Cannes de juryprijs.

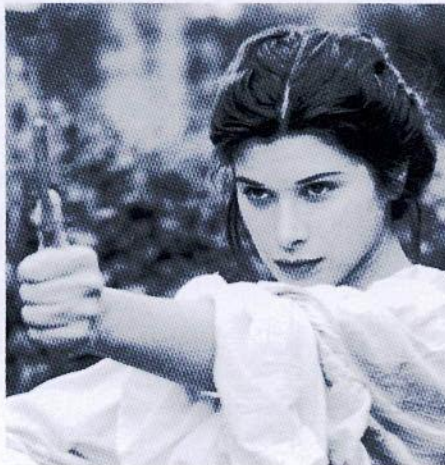
FELICE...FELICE

Peter Delpout, conservator bij het Filmmuseum in Amsterdam, is zelf ook cineast. Eerder maakte hij *Lyrisch Nitaat* en *The Quest*, beide produkties waarin oud filmmateriaal een hoofdrol speelde. In *Felice...Felice...* baseert hij de romantische zoektocht van een Italiaanse fotograaf naar zijn Japanse vrouw op oude, ingekleurde foto's van Japan. Het resultaat is een sfeervolle, melancholieke 'road-movie' door een kunstmatig Japan van een eeuw geleden. Johan Leysen leerde Japans voor zijn hoofdrol, maar hoefde geen stap over de grens te zetten: de dramatische scènes werden allemaal opgenomen in een Amsterdamse studio. De film opende dit jaar het Internationaal Filmfestival van Rotterdam.

LvO

ARTEMISIA

De Italiaanse schilderes Artemisia Gentileschi, die van 1593 tot 1653 leefde, staat te boek als een van de weinige vrouwen die naam maakte in de kunst uit die tijd. Doordat haar vader een gerespecteerd schilder was, kreeg ze als meisje toch tamelijk veel mogelijkheden om haar talent te ontplooiën. Maar toen ze op haar vijftiende jaar een relatie kreeg met de getrouwde fresco-schilder Agostino Tassi kwam het, mede door toedoen van diezelfde vader, tot een rechtszaak. De film is daardoor zowel artistiek als sociaal een fraai tijdsbeeld geworden. Valentina Cervi speelt een schitterende titelrol, onder regie van Agnes Merlet.

TELEFONISCHE ENQUÊTE

MIJNHEER

- HOE STAAT U TEGENOVER WAPENBEZIT?
- VOELT U ZICH VEILIG OP STRAAT?
- BENT U VOOR OF TEGEN EEN MAATSCHAPPIJ MET RANGEN EN STANDEN?
- IS HET GEBRUIK VAN GEWELD IN BIJZONDERE OMSTANDIGHEDEN

TOEGESTAAN:

- NOOIT,
- SOMS,
- ALLEEN BIJ HOGE UITZONDERING

K I N D E R G A

“JE MAINTTIEN

De discussies bij Defensie over “werving nieuwe stijl”, na opschorting van de opkomstplicht, hebben nog niet geleid tot een modern personeelsmanagement, met inzet van alle *management tools* die hiervoor tegenwoordig ten dienste staan. Het leidde wel langs oude wegen naar oude middelen. Hernieuwd falen gegarandeerd. Terwijl toch vakbekwame managementbureaus klaar staan met hun diensten voor interim-personeelsmanagement. Nadat niet langer uit het onuitputtelijk reservoir van dienstplichtigen kon worden geput, moest Defensie gaan werven in concurrentie met anderen op de arbeidsmarkt. En dus dacht Defensie met weemoed aan het aloude, als Haarlemmer olie beschouwde middel van kinderarbeid. Alleen zat het maatschappelijk draagvlak nog niet mee. Bovendien liepen er al jarenlange onderhandelingen bij de Verenigde Naties over een aanvullend protocol bij de Verklaring van de Rechten van het Kind, om de minimumleeftijd voor rekrutering bij een krijgsmacht op 18 jaar te stellen. Defensie morde recht uit de buik en wist de ambtenaren van Buitenlandse Zaken te overtuigen dat het belang van hun personeelswerving uitsteeg boven dat van de internationale Rechten van het Kind. Er ontstond een vanuit Defensie geleide oppositie tegen het aanvullend protocol. Brave, volgzame ambtenaren verdedigden met verve het recht van Nederlandse kinderen om na de leerplichtige leeftijd elk gewenst beroep te kiezen. En dus wierp de Nederlandse delegatie in Genève zich op als verdediger van het op geen enkele wet gebaseerde recht van kinderen op beroepskeuzevrijheid, ook als ze militair zouden willen worden. Waarop Nederland het voortouw in handen kreeg van een internationale oppositie tegen het aanvullend protocol.

De schaamte voorbij

Uit de doos van Pandora stromen nog steeds ideeën om de personeelswerving bij Defensie op de oude voet voort te zetten in plaats van nu echt de broodnodige cultuuromslag naar een professionele krijgsmacht te maken. De mogelijkheid om dienstplichtigen als dwangarbeidend voetvolk op bevel in te zetten is nu definitief verkeken.

Als Stichting Erfgoed VVDM trekken wij ons het lot aan van ex-dienstplichtigen in Nederland. Wij zijn als participant in de Europese Raad van Dienstplichtigen Organisaties (ECCO) mede bezorgd om het lot van huidige en toekomstige dienstplichtigen in landen waar de dienstplicht nog beslag legt op de goede jaren van veel jongeren. Als zodanig was de Stichting Erfgoed VVDM op 20 november i.l. mede-organisator van de conferentie over kindersoldaten in Den Haag, die zich on-

dubbeltzinnig uitsprak voor een minimum rekruteringsleeftijd voor soldaten van 18 jaar. Alsof de duivel ermee speelde, verwoorde twee dagen later Tweede-Kamerlid Theo van den Doel (VVD) de heimelijke wens van Defensie om jeugdigen vanaf 16 jaar in dienst te nemen. Hiermee hielp Van den Doel Defensie de schaamte voorbij. Dat diezelfde Van den Doel nog maar kort daarvoor persoonlijk zijn sympathie aan mij betuigde voor onze acties tegen misbruik van kindersoldaten, kan ik hiermee niet rijmen. Niets is blijkbaar zo gemakkelijk dan politieke munt slaan uit andermans ideeën. Een grotere klap in het gezicht had hij ons niet kunnen geven.

Infantilisering van de krijgsmacht is armoede

Verantwoord personeelsmanagement gaat verder dan werving en selectie. Het

gaat er ook om het eigen personeel binnen te houden. Dat doe je niet met een gedragscode op kinderachtige wijze erin stampen, maar met fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden. Het Defensie jasje is wat dit betreft in lengte en breedte te krap.

Nadat Van den Doel werd nagepraat door Defensiewoordvoerders van PvdA en CDA, schreef de hele Nederlandse pers voor het gemak dat dit idee van Nederlandse kindersoldaten op steun zou kunnen rekenen van een kamermeerderheid. D66 Defensiewoordvoerder Jan Hoekema was zo verstandig eerst even naar mijn mening te vragen en daar vervolgens ook naar te handelen.

Alle pleitbezorgers van verlaging van de minimumleeftijd voor rekrutering van soldaten hebben kennis genomen van ons, toch wijd en zijd uitgedragen, standpunt dat Nederland zich in de VN

JBW

TEN DRAI"

...VANWEGE DE 16-JARIGEN IS HET
AVONDAPPEL VERSCHOVEN NA
'HET KLOKHUIS 'EN VOOR GTST..

zou moeten verzetten tegen rekrutering van kindersoldaten en derhalve steun zou moeten geven aan het aanvullend protocol bij het Verdrag van de Rechten van het Kind. Ik vraag mij daarom in goede af hoe al deze mensen het voor hun geweten kunnen verantwoorden om dit argument opzij te schuiven en te blijven pleiten voor indienstneming van 16-jarigen om de tekortkomingen van het personeelsmanagement bij de Nederlandse krijgsmacht te verdoezelen.

Het kinderhemd is nader dan de wapenrok

Geschrokken door de maatschappelijke weerstand brak amper twee weken na de onbegrijpelijke donderslag van Van den Doel, het licht van de regenboog door het firmament, toen de bewindslieden van Defensie, aan de vooravond van hun begrotingsbehandeling in de Tweede Kamer, verklaarden in het idee

van Van den Doel geen brood te zien. Hun belangrijkste argumentatie was precies ons argument van de signaalfunctie die van wat wij hier doen uitgaat naar de Derde Wereld. Juist daar is het nog steeds bon ton is om heel jonge kinderen in te zetten voor de strijd die volwassenen daar onderling menen te moeten uitvechten.

Hoe zou Nederland met goed fatsoen tegen ontwikkelingslanden kunnen zeggen dat zij geen kindersoldaten mogen inzetten als wij ze zelf al met 16 jaar binnenhalen? Dankzij de inspanningen van Van den Doel en gelijkgestemde Defensie-ambtenaren zouden wij internationaal een modderfiguur slaan!

De Nederlandse kinderlokkers betoogden ook nog dat wij internationaal gezien niet uit de pas zouden lopen, omdat wij militairen pas zullen uitzenden als ze 18 jaar zijn. Ondanks de aan de klomp

toegekende kwaliteitscertificatie breekt de mijne nu toch. We zouden dus wel jonge kinderen inlijven bij de krijgsmacht maar als het op daadwerkelijk optreden aankomt mogen ze niet meedoen. Waarom dan deze kinderen voor spek en bonen werven, als ze toch niet mogen worden meegeteld in de operationele sterkte van de Nederlandse krijgsmacht? Want om dit laatste gaat het toch in de eerste plaats als wij aan onze NAVO-verplichtingen willen voldoen?

De jonge dood

Deze week nog bevestigde het Instituut voor Maritieme Historie (NRC-Handelsblad 19-12-1997) dat de Nederlandse Defensie tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië kindersoldaten vanaf 14 jaar heeft ingezet tegen de Japanners. Tegelijkertijd verklaart Defensie dat het niet de bedoeling

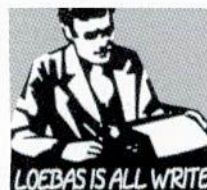
was dat zij in de frontlinie terecht zouden komen. Dat is dan een wrange boodschap voor de kinderen die daar toen zijn gesneuveld, zoals Theo Moria, die met naam in dat artikel wordt genoemd en niet als zodanig wordt erkend door Defensie. De Nederlandse oud-kindersoldaat E. Fricke zegt terecht in zijn pamflet "De Verzwegen Geschiedenis" dat hiermee de Nederlandse leiders laten zien dat zij "eerloos, trouweloos en karakterloos" zijn. Het onrecht uit die tijd wordt heden ten dage geprolonged door deze betrokken kindersoldaten, nu zij ondanks alles de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, hun pensioenrechten te onthouden over de jaren dat zij als kind hebben gediend. Dus niets wijst erop dat Nederland nu ineens de braafste van de klas zou zijn en bij het uitbreken van vijandelijkheden, inclusief bij uitzending in VN-verband, de rekruten van onder de 18 niet in zou zetten in de strijd, ook als zij nog in opleiding zijn. Terecht zegt Fricke in de NRC dat de Nederlandse regering nooit kan ga-

randeren dat die jongens en meisjes in geval van nood niet in de strijd worden gegooid.

Handelingsbekwaam

Nu deze slag - voorlopig althans - in Nederland is gewonnen, gaat het erom dat de minimumleeftijd van 18 jaar voor rekrutering bij een krijgsmacht (als beroeps en als dienstplichtig) internationaal als dé norm gaat gelden. Daarna volgt de uitvoering, maar zonder juridische regels gebeurt er helemaal niets. Het ziet er nu echt naar uit dat de Nederlandse delegatie in Genève, waar de onderhandelingen over het aanvullend protocol op 2 februari 1998 weer beginnen, een verhoging van de minimum rekruteringsleeftijd zal steunen, waarbij het nog in 't midden blijft of dit 17 of 18 jaar wordt. Het laatste voorstel, waarvan ik heb gehoord, is dat een formulering wordt gekozen dat kinderen beneden de volwassen leeftijd niet mogen worden gerekruteerd. Als ik zo

vrij mag zijn, wil ik langs deze weg een overweging meegeven, van dr. Ted van Baarda van Humanitarian Law Consultancy, aan de Nederlandse onderhandelingsdelegatie. Als 'volwassen' wordt vervangen door 'handelingsbekwaam' heb je in gevallen waar het achteraf tot rechtsvervolging komt een sterkere juridische positie om het contract met de minderjarige ongeldig te laten verklaren en de 'werkgever' (eventueel de oorlogshitser/warlord) te veroordelen. Vrijwel altijd zal de volwassen leeftijd overeenkomen met handelingsbekwaamheid. Dus voor het beschermen van kinderen tegen (gedwongen) inzet in de gewapende strijd zal dit laatste geen nadelige invloed hebben.

Loebas Oosterbeek
Oprichter VVDM
en voorzitter
Stichting Erfgoed
VVDM.
(adres bij de redactie
bekend)

DE ONZICHTBARE KLEREN VAN DE KEIZER

Wie kent niet het verhaal over de keizer die zich door zijn kleermakers liep foppen en zonder kleren de straat opging terwijl hij dacht de mooiste kleren van de wereld te dragen. Natuurlijk de man was eerzuchtig en blind voor de wanhoop die hij bij zijn onderdanen veroorzaakte, dus dat hem een poets werd gebakken kon men verwachten.

Zo ongeveer verging het Johan, die maar een gewone jongen is, geen keizer. Op een dag zit hij tegenover mij, omdat de maatschappelijk werker ziek is en hij toch zijn ei kwijt wil. Hij vertelt me dat hij lijdt aan "onderspanning".

Ik vraag een beetje naar de bekende weg, wat hij dan precies voelt en doe ook voorzichtig een poging de oorzaak van zijn lijden bloot te leggen. Hij weet precies waardoor het komt: "Ik doe de hele dag niets. Helemaal niets!"

"Mmmmm" knik ik begripvol.

"In het begin deed ik nog wel mijn best"

zegt Johan die een technische stilte tracht te omzeilen, "en zocht ik naar kleine klussen. En nu zit ik ziek thuis en de dokter heeft gezegd dat ik leuke dingen moet gaan doen."

Ik vraag hoelang hij op deze functie zit. Nog niet zo lang zegt hij, maar het zit ingewikkelder in elkaar dan dat ik nu waarschijnlijk denk. Voor deze functie had hij een andere, een waarin het probleem zich ook al voordeed, maar toen dacht hij nog dat het aan de functie lag en trok hij de conclusie om wel bij deze baas te blijven en alleen een andere functie te nemen.

"Maar dat bleek niet zo te zijn?"

"Ja, in de nieuwe opleiding, voor hospik, heb ik het erg naar mijn zin gehad, daarna is het weer teruggekomen, dat zinloze, dat piekeren over de vraag waar ik mee bezig ben. En hoe ik dat aan mezelf moet verkopen. En aan anderen. Weet u wat zo gek is raadsman, in de opleiding geven

ze je het gevoel mee dat het om heel belangrijke zaken gaat, dat je verantwoording krijgt, enzovoort, maar in de praktijk blijkt daar niets van terecht te komen. Daar kan ik helemaal niet tegen!"

"Maar hoe doen de anderen het in deze situatie, hebben die niet dezelfde problemen?"

"Klopt, ik weet dat niet goed. Ik zie er mensen tussen lopen die het niet uitmaakt, maar ik weet ook van jongens die er over lopen te denken elders te gaan solliciteren."

"Het hangt er een beetje vanaf hoe je thuis gebakken bent, is het niet?"

"Ja misschien wel. Ik weet niet of het er wat mee te maken heeft, maar ik wilde van kinds af aan al militair worden. Heb ik altijd geroepen, terwijl niemand van mijn familie er heeft gewerkt. Heel gek. Misschien heb ik het daarom ook zolang voor me uit geschoven. Ik wilde niet geloven dat ik een verkeerde keus had gemaakt. De arbeidsvoorwaarden spelen natuurlijk ook een rol, een goeie baan en min of meer voor het leven, wat wil men nog meer. Maar ondertussen werd ik wel steeds lustelozer, kreeg ik steeds meer kleine klachten en is mijn vriendin zover dat ze me de oren wast met mijn verhalen over deze organisatie".

"Ik zou maar naar haar luisteren", zeg ik met ogen die aangeven dat het toch eigenlijk allemaal wel duidelijk is.

"Hoe ga je nu verder? Je bent ziek thuis, ziek van het werk. Er is ontgoocheling, maar, naar ik hoop, toch ook een gevoel van bevrijding?"

"Jawel. Ik ben aan het solliciteren, wil verpleegkundige worden. Toen ik mijn stage liep in het Centraal Militair Hospitaal voelde ik me goed op mijn plek, daar wil ik naar terug. De dokter probeert nu voor mij een stage te regelen. Ik weet niet hoe het zal gaan totdat ik ergens wordt aangenomen, maar ik zie wel. Ik heb de stap gezet".

Ik kan voor Johan niet veel doen. Ik luister naar zijn verhaal en denk dat er met hem niets aan de hand is. Hij reageert heel natuurlijk op een onnatuurlijke situatie. Ik heb wel zo mijn ideeën. Veel functies zouden wat meer moeten worden aangekleed om het voor de mensen aantrekkelijk te maken. Het is nu zo dat men in de opleiding een mooi maatpak krijgt aangemeten. Maar gaat men er mee naar buiten, de praktijk in, stelt het niet veel voor en is het alsof je er bloot bij staat, dat roept bij menigeen schaamte op. Zoals de keizer zich schaamde en woede voelde naar zijn kleermakers.

J.M. van Langen, raadsman

ERIC DOLPHY

Toen de redactie van EGO mij vroeg om voor dit nummer een jazzbijdrage te leveren, werd mij tegelijkertijd meegedeeld dat het Leitmotiv voor deze aflevering "anders dan anderen" zou zijn. Eerlijk gezegd was mijn eerste gedachte dat dit weinig invloed op mijn stukje zou hebben, aangezien het er met name in de jazz nadrukkelijk op aankomt anders dan anderen te zijn. In feite is dit inherent aan het maken van jazzmuziek. Toch zijn er ook in deze zo uitgesproken individualistische kunstvorm mensen geweest die opvielen door hun originele aanpak. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan grote vernieuwers als Charlie Parker en Dizzy Gillespie, terwijl ook musici als John Coltrane en Miles Davis een grote impact hebben gehad. Veel minder bekend bij het grote publiek is daarentegen de man die eind jaren vijftig plotseling op de scene verscheen en iedere jazzfan overrompelde met zijn op het eerste gehoor zeer revolutionaire opvattingen. Ik heb het dan over Eric Dolphy en aan hem wil ik in dit artikel graag eens aandacht besteden.

Altijd in de weer met toeters en trommels

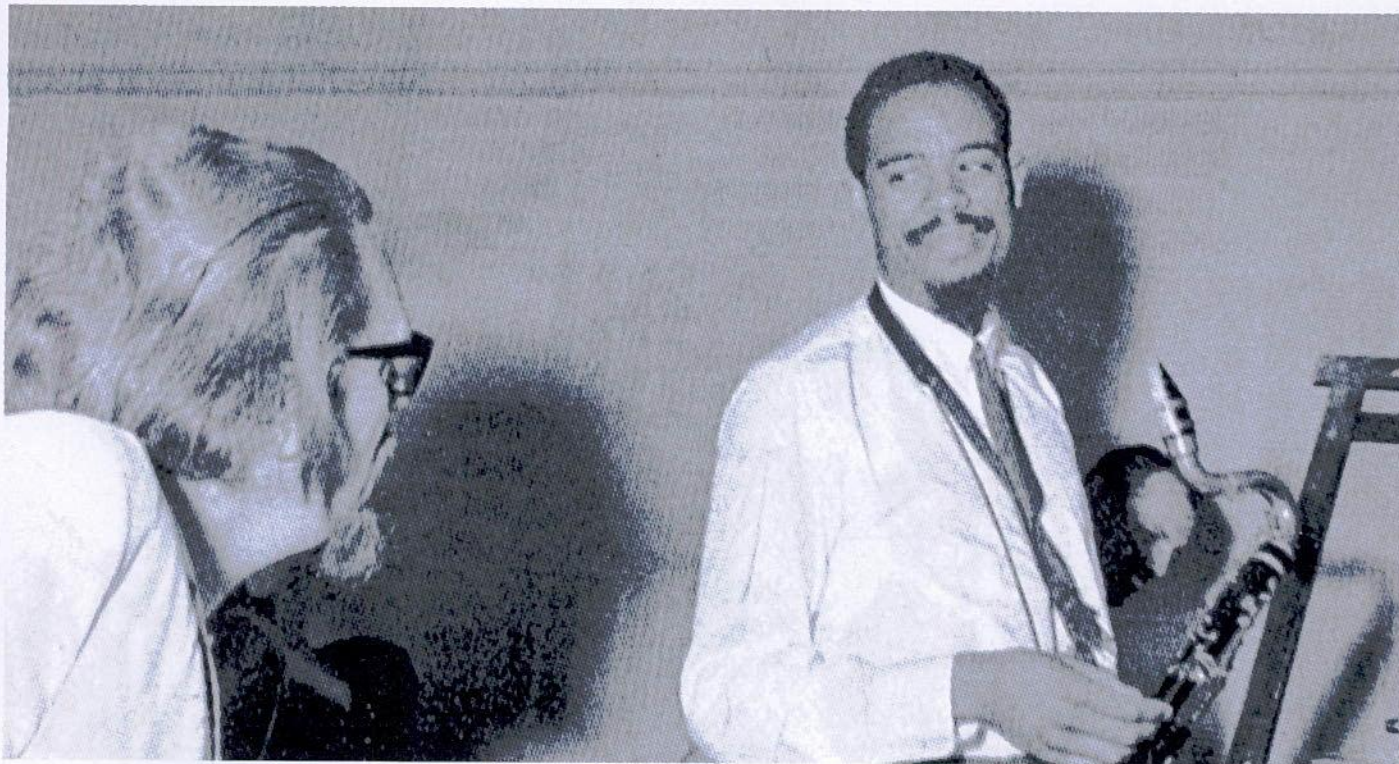
Eric Allan Dolphy Jr. werd op 20 juni 1928 te Los Angeles geboren uit ouders die van Westindische afkomst waren. Al heel jong toonde hij grote belangstelling voor muziek, hetgeen ook door zijn ouders werd gestimuleerd. Zijn moeder nam hem bijv. altijd mee naar de repetities van het kerkkoor waarvan zij deel uitmaakte. Thuis was Eric altijd in de weer met toeters en trommels. Pas op de lagere school (Rosewood School) kreeg hij voor het eerst een echt instrument in handen nl. een klarinet. Vanaf dat moment kregen zijn vriendjes hem nog maar weinig te zien, want hij studeerde uren lang op zijn klarinet.

Op een gegeven moment zou zijn vader zelfs een kleine studio naast het woonhuis voor hem bouwen waar hij ongestoord kon oefenen. Later zouden vele muzikanten die L.A. aandeden deze ruimte gebruiken om te repeteren. Zodoende leerde Eric musici als Clifford Brown, Harold Land en Max Roach kennen.

Op z'n achtste zat hij al in de schoolband en toen hij naar de Foshay Junior High School ging, nam hij ook de hobo ter hand. Hij bleek over een reusachtig talent te beschikken en kreeg les van toentertijd fameuze leraren als Merle Johnston en Lloyd Reese die ook Charlie Mingus onder hun hoede hadden. Toen Eric dertien jaar oud was, kreeg hij op een concours een oorkonde uitgereikt vanwege zijn fantastische klarinet spel. Tevens won hij een studiebeurs voor de Universiteit van Zuid-Californië.

Een verantwoorde nieuweling

Zijn ideaal was om in het Burbank Symfonie Orkest te mogen spelen, maar dat lukte niet omdat hij zwart was! Daardoor werd Eric gedwongen een andere muzikale richting te kiezen. Hij vormde met medestudenten een orkestje in de Louis Jordan-stijl en begon altsax te spelen. Ze hadden regelmatig betaalde schnabbels en van dat geld ging Eric studeren aan het Los Angeles City College. Daar maakte hij voor het eerst kennis met de muziek van Charlie Parker, hetgeen zijn verdere muzikale leven ingrijpend zou veranderen. Intussen had Eric in L.A. en omgeving al een beetje naam gemaakt en werd hij gevraagd voor de band van Roy Porter. Omdat hij zo'n prachtig geluid had en kon notenlezen als een raaf werd hij gelijk maar tot

lead-alt gebombardeerd. Een hele verantwoording voor een nieuweling. Het was met deze band dat hij zijn eerste plaatopname maakte. Verder was onze man zich ook gaan bezig houden met de studie op fluit en bas-klarinet en vooral op het laatstgenoemde instrument zou hij tot grote hoogte stijgen. Tot op de dag van vandaag wordt Eric Dolphy op deze heidens moeilijke toeter als de primus inter pares beschouwd. In 1950 moest Eric in militaire dienst, maar hij kon zich gelukkig uitsluitend met muziek bezig houden. Na zijn afzwaaien in 1953 keerde hij terug naar Los Angeles, vastbesloten om van de muziek definitief zijn beroep te maken. Dat lukte hem vrij aardig en hij speelde met mensen als Gerald Wilson, Buddy Collette en George Brown. Intussen was Eric druk bezig met het ontwikkelen van een eigen stijl en in die context was een ontmoeting met een andere vernieuwer, Ornette Coleman, erg belangrijk voor hem. Ze bleken over bepaalde aspecten van de jazz dezelfde denkbeelden te hebben. Maar terwijl Coleman zich volledig van de akkoordenschema's zou afkeren, bleef Eric Dolphy ze als een waardevol uitgangspunt zien. Hij zou altijd tonaal blijven spelen alleen zag Eric de tonaliteit als een rekbaar begrip.

Eigen vernieuwende ideeën

De echte doorbraak kwam voor Eric in het jaar 1958 toen hij bij drummer Chico Hamilton ging werken. Dat was in die jaren een progressieve groep zodat Dolphy eindelijk zijn eigen vernieuwende ideeën kon laten horen. Hij maakte met deze formatie diverse platen waarop duidelijk te horen is dat hij op z'n dertigste een zeer compleet musicus was geworden die de muzikale gang van zaken waarschijnlijk ongewild volledig domineerde. De band toerde door heel Amerika en deed

uiteraard ook het mekka van de jazz, New York, aan. Hier ontmoette Eric vele gelijkgestemden en hij besloot in deze stad te blijven. Het jaar 1960 zou voor Eric zeer belangrijk worden. Niet alleen maakte hij zijn eerste plaat onder eigen naam, "Outward Bound", met musici als Freddie Hubbard en Jaki Byard, maar hij speelde ook nog op 17 andere albums mee! Eén daarvan was "Far Cry" waarop hij samenwerkte met de eveneens zeer begaafde trompettist Booker Little. De beide heren komen tot grootse prestaties en het leek er even op dat Eric zijn muzikale partner gevonden had. Helaas zou Booker Little al een jaar later overlijden. Intussen had Eric ook de kennismaking hernieuwd met Charles Mingus en Dolphy's exuberante stijl bleek wonderwel te passen bij de fraaie composities van Mingus. Met deze band ging Eric voor het eerst naar Europa waar de groep o.a. op het festival van Antibes speelde. Ook 1961 leek voor Eric aanvankelijk een redelijk druk jaar te worden met vele opnamen en enkele concerten. Vooral de coöperatie met arrangeur/saxofonist Oliver Nelson leverde een zeldzame jazzparel op. Het album "The Blues And The Abstract Truth" mag rustig worden beschouwd als één van de beste produkties uit de jazzgeschiedenis.

Nieuwe ster op altsax

Midden 1961 werd de situatie voor Eric echter duidelijk slechter. Hij had praktisch geen werk meer en kon maar met moeite het hoofd boven water houden. Het was daarom bijna cynisch te noemen dat hij uitgerekend in die periode door het beroemde jazzblad Down Beat werd uitgeroepen tot de nieuwe ster op altsax. Dolphy's reactie op het nieuws: Betekent dat meer werk? Hij besloot naar Europa te gaan om concerten te ge-

ven in o.a. Kopenhagen en Berlijn. Hij speelde met lokale ritmesecties die vaak grote moeite hadden om het niveau van Dolphy alleen maar te benaderen maar Eric was zo flexibel dat er soms toch heel mooie muziek ontstond. Na zijn terugkeer uit Europa ging hij naar San Francisco waar hij zich aansloot bij de groep van niemand minder dan John Coltrane. De optredens van deze band leidden in de V.S. tot heftige pro en contra reacties. De twee grote vernieuwers uit die periode samen in één formatie! Hoe het ook zij, de groep had werk zat en Dolphy speelde beter dan ooit tevoren. Jammer is alleen dat van deze unieke samenwerking niet zo erg veel op de plaat is vastgelegd. We moeten het doen met enkele opnamen die soms ook nog van amateur tapes afkomstig zijn. De band ging ook nog naar Europa en had overal veel succes. In maart 1962 verliet Eric John Coltrane om weer op eigen benen te gaan staan.

Aanvankelijk werkte hij vooral aan de West Coast maar in september was hij terug in New York met een fantastische nieuwe groep met Jaki Byard, Richard Davis en J.C. Moses. Toch ging het hem ook in die periode niet altijd voor de wind. Heel vaak werkte hij met ad hoc formaties waarin zijn enorme capaciteiten niet tot hun recht kwamen en soms was hij te vinden in Third Stream orkesten waar men een synthese tussen jazz en klassieke muziek tot stand probeerde te brengen. Pas aan het eind van 1963 keerde het tij. Eric was deel gaan uitmaken van het Orchestra U.S.A. waaruit weer een sextet geformeerd werd. Dit alles leverde al veel werk op, maar het werd vooral artistiek nog beter toen zijn oude vriend Mingus hem vroeg voor een nieuwe groep. Dolphy kon nu het werk soms bijna niet meer aan, omdat hij ook zijn eigen kwintet nog had, maar toch moet het één van de gelukkigste perio-

Aanbevolen CD's:

"Outward Bound"	OJC CD 022-2
"Far Cry"	OJC CD 400-2
"Out To Lunch"	Blue Note
CDP 746522
"Last Date"	EmArCy 5101242
"Olé Coltrane"	Atlantic 1373-2 CD

den uit zijn leven zijn geweest. Het beste bewijs daarvoor wordt geleverd door het feit dat hij in februari 1964 de plaat maakt die als zijn allerbeste wordt beschouwd nl. "Out To Lunch". Naast Dolphy horen we trompettist Freddie Hubbard, bassist en grootste vriend Richard Davis, drummer Tony Williams en vibrafonist Bobby Hutcherson. Door het gebruik van een vibrafoon voelde Dolphy zich nog vrijer.

Grootmeester sterft tragisch

Er is vaak gezegd dat de muziek van Eric Dolphy veel dissonanten bevat, maar Eric dacht daar zelf heel anders over. Hij improviseerde wel degelijk over akkoorden maar door zijn onvoorstelbare muzikaliteit hoorde hij veel meer mogelijkheden dan de doorsnee muzikant. Hij had een totaalbeeld in zijn hoofd dat in zijn optiek perfect was en dat wist hij door zijn fenomenale instrumentbeheersing tot klinken te brengen. Hij was op zijn drie hoofdinstrumenten (altsax, fluit en bas-klarinet) een absolute grootmeester. Zijn stijl werd gekenmerkt door enorm grote intervallen die hij in een razend tempo aan elkaar reeg. In het voorjaar van 1964 ging hij met de Mingus band weer naar Europa en opnieuw bleek dat Mingus' stukken Dolphy als het ware op het lijf geschreven waren. Aan het eind van de tournee verliet Eric de groep van Mingus met het doel zich voor ongeveer een jaar in Europa te vestigen. Zoals zoveel Amerikaanse musici vond hij het artistieke en raciale klimaat in de oude wereld een verademing vergeleken met de States. Hij kon bij een oude legervriend in Parijs logeren en van daaruit Europa bespelen. Zodoende was hij op 2 juni in Hilversum om daar voor de Vara een opname te maken die later onder de titel "Last Date" op de markt zou verschijnen. De samenwerking met Misha Mengelberg, Jacques Schols en Han Bennink beviel Eric zo goed dat er gelijk plannen voor andere projecten werden gemaakt. Het zou er echter niet meer van komen. Eric Dolphy ging terug naar Parijs voor enkele club-dates maar voelde zich plotseling beroerd worden. Hij had een verschrikkelijke behoefte aan zoetigheden en bestelde soms grote porties roomijs. Er werd een dokter bijgehaald maar dit

Franse genie slaagde er niet in de enig juiste diagnose (diabetes) te stellen en liet Eric rustig afreizen naar Berlijn waar hij de opening van een nieuwe club, The Tangent, muzikaal zou opluisteren. Daar ging het de tweede avond echt goed fout, want Eric zakte in elkaar en werd snel naar een ziekenhuis gebracht. De artsen daar dachten met een drugsverslaafde te maken te hebben en deden verder niets aan hem. Eric was immers een zwarte jazzmuzikant! Eric raakte in coma en stierf op 29 juni. De dokters van het Achenbach Hospitaal gaven later een verklaring uit waarin zij meedeelden dat Eric Dolphy suikerpatiënt was geweest en als gevolg daarvan aan een hartaanval was overleden. Een "briljante" vaststelling, maar voor Eric was het helaas te laat. Zo kwam er dus een einde aan het leven van één van de beste en cleanste muzikanten uit de geschiedenis van de jazz, want Eric Dolphy had altijd als een asceet geleefd, nooit drugs gebruikt en nooit gedronken. Hij was altijd uitsluitend met zijn muziek bezig geweest en stond eigenlijk nog maar aan het begin van zijn carrière. Gelukkig laat hij een uitgebreide muzikale erfenis na, hetgeen des te verwonderlijker is wanneer men bedenkt dat hij in feite slechts zes jaar (1958-1964) echt heeft kunnen schitteren! Hoe er in de jazzwereld op de dood van de uiterst beminnelijke, hoogbegaafde Dolphy werd gereageerd, laat

zich het best weergeven door het statement van een zeer geschokte Charles Mingus: Eric Dolphy was een heilige, in ieder opzicht, niet alleen in zijn spel.

Theo Carree

OPLOSSING CRYPTOGRAM

Horizontaal

1 regeren, 6 kruiser, 7 sas, 8 odeur, 10 luitenant, 11 steelpan, 15 adam, 16 koe, 18 spreken, 19 aangeven

Verticaal

1 riks, 2 gauwdieven, 3 ras, 4 nors, 5 wissels, 9 uittrappen, 12 pakje, 13 neen, 14 pap, 17 mede

OPLOSSING ANAGRAM

Horizontaal

1 veeboer, 6opslaan, 7 oir, 8 genot, 10 essenhout, 15 luwe, 16 era, 18 agenten, 19 monteren

Verticaal

1 voor, 2 eksternest, 3 oma, 4 rand, 5 voorzet, 9 ossenwagen, 12 edele, 13 stal, 14 ale, 17 anne

OPLOSSING KRUISWOORDRAADSEL

Horizontaal

1 keuring, 6 interen, 7 pop, 8 leger, 10 evenement, 11 opperman, 15 mier, 16 lik, 18 niemand, 19 afgemeld

Verticaal

1 knip, 2 uitrekenen, 3 ier, 4 gans, 5 opperen, 9 verpleging, 12 malen, 14 oma, 17 imam

VAN DIK HOUT

HECHTER OP 'KOPSTOOT VAN EEN VLINDER'

Alles wat goed is komt snel, zo luidt een bekend gezegde uit de muziekbusiness. De uit Den Helder afkomstige popgroep Van Dik Hout is daarvan een uitstekende voorbeeld: nog maar vier jaar geleden staken de eerste geruchten de kop op dat een stel jonge helden een buitengewoon fanatieke schare fans om zich heen had verzameld. En dat zich bij de optredens uitbundige taferele afspeelden.

Kort daarop tekende de groep bij een bescheiden label (Bananas Records) en debuteerde in 1994 met een titelloos album. De eerste single 'Stil in mij' werd al direct een dikke hit, waarna onmiddellijk de overstap volgde naar een grote maatschappij (Columbia). Tussen de tientallen optredens door konden de bandleden thuis hun eerste gouden platen aan de muur spijkeren. Inmiddels is Van Dik Hout toe aan haar derde cd: *Kopstoot van een vlinder*. Op dit begin november verschenen album blijkt de groep tekstueel, muzikaal en productioneel een stuk gegroeid. De plaat is vooral dynamischer dan de twee voorgangers.

Verlangen

Zanger Martin Buitenhuis en gitarist Sandro Assorgia tekenden opnieuw voor het overgrote deel van de twaalf composities. Ze schreven als vanouds songs vol verlangen, wanhoop en weemoed, maar de poëzie heeft zich verdiept, is volwassener geworden. Luister bijvoorbeeld maar eens naar 'Film van 1 seconde', waarin binnen drie minuten een heel verhaal verteld wordt in een prachtige literaire tekst.

Zoals gezegd, de muziek is afwisselender dan voorheen. Het openingsnummer 'Het nieuwe spel' is bijvoorbeeld een slepende rocker, waarin Buitenhuis lekker melancholiek de toon zet. 'Pijn', een

nummer waarmee Van Dik Hout en Herman Brood gezamenlijk een hit scoorden, werd opnieuw opgenomen. De spanning en melancholie van de originele single bleven gelukkig behouden. En ook de afsluiter 'Zenderruis en testbeeld' is een hoogtepunt; een dromerig nummer met een bijna hypnotiserend, instrumentaal uitroep.

Hoewel de melancholie er wel in zit, vind ik toch dat een positief gevoel het album overheerst, zegt zanger Martin Buitenhuis. Toen we met de opnamen bezig waren voelden we ons allemaal ook erg goed. Het was een leuke tijd, omdat we eindelijk weer in alle rust samen muziek konden maken. We hadden

deze keer alle vrijheid om onze gang te gaan.

Dat was in het verleden natuurlijk wel anders. Als beginnend groepje heb je nou eenmaal nog niet zoveel te vertellen. De huidige status van Van Dik Hout dwingt echter respect af, ook bij de platenbonzen in Hilversum.

Etappes

Het succes kwam weliswaar snel, maar volgens Martin Buitenhuis toch in etappes. Door jaarlijks meer dan honderd keer op te treden bouwde Van Dik Hout haar fanbasis steeds verder uit. Het Haarlemse Bevrijdingspop in 1994 was de eerste kennismaking met het 'grote publiek', maar het optreden op Pinkpop '95 betekende pas echt de doorbraak als live-band.

De daarop volgende jaren zou 5 mei een historische dag worden voor de vijf bandleden: in 1995 werden op die ene dag de festivals in Groningen, Leeuwarden en Zwolle aangedaan, een jaar later stond de band in Amsterdam, Rotterdam en Haarlem, en afgelopen bevrijdingsdag vloog Van Dik Hout per helicopter van Groningen naar Assen, Roermond en Wageningen.

Door het vele spelen raakt de groep steeds hechter en consistentier. Buitenhuis: *De eerste plaat was een verzameling songs die we door de jaren heen hadden opgebouwd. De opvolger was een erg directe plaat. We speelden veel, muzikaal groeiden we enorm. Die plaat was daarvan een weerslag. Maar 'Kopstoot van een vlinder' is denk ik de eerlijkste plaat die we hebben gemaakt. We zijn volledig vrijgelaten en konden daarvoor precies opnemen wat we wilden.*

De vorige albums werden beide geproduceerd door de band zelf. Deze keer zat een externe producer achter de knoppen: Michel Schoots. Om ook geografisch enige afstand te scheppen werden de nieuwe songs op 48 sporen opgenomen in de Brusselse ICP Studio. Het werkt goed om in een andere omgeving te zijn. Dan pas kun je volledig fris tegen de dingen aankijken.

Martin Groenewold

DE NEDERLANDSE V DE WA IS NOG VE

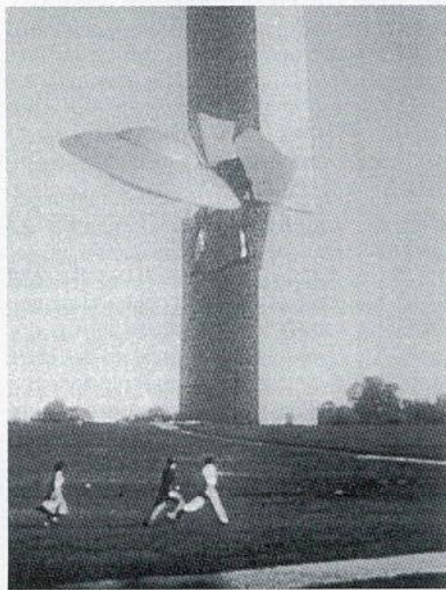
Iedereen kijkt wel eens naar The X-files, waarin de F.B.I. agenten Fox Mulder en Dana Scully rondspeurneuzen met een dikke BMW onder de kont en een telefoon op zak. Maar waar de belevenissen van Mulder en Scully beperkt blijven tot fictie, daar speurt onze eigen, Nederlandse versie van Fox Mulder, Theo Paijmans, verder in een werkelijkheid die fantastischer en meer bizar is dan welke geromantiseerde tv-serie dan ook.

Al met al reden genoeg om deze mysterie-man eens te gaan interviewen. Ik tref hem aan in een klein appartement, propvol met boeken en vreemde objecten, gezeten achter zijn computer waarmee hij via internet correspondeert met andere onderzoekers van over de hele wereld. Hij drinkt een glas 'The Ultimate' Schotse whiskey en leunt op zijn gemak achterover in een bureaustoel.

Zodra het woord 'X-files' valt, begint Paijmans al te grinniken. *Ik kijk natuurlijk wel altijd. Bij vlagen is het ook echt interessant. Het is natuurlijk allemaal verzonnen en het heeft derhalve weinig te maken met waar ik me mee bezig houd. Ik bedoel maar; ik loop niet rond in een dure regenjas, met een dikke*

BMW onder de kont en een knappe collega aan m'n zij. En een zaktelefoon heb ik ook al niet.

Paijmans heeft het ufo-mysterie in kaart gebracht in zijn boek 'Kosmisch netwerk' dat overal in de boekhandels ligt. In de inleiding van zijn boek kunnen we lezen: "Een ochtend in de jaren zeventig. Ik zat in de derde klas van de lagere school. De leraar kwam binnen. Greep naar een krijtte en tekende op het schoolbord een vierkantig mannetje met een rugzak waaruit een antenne stak. 'Wat is dit?' vroeg hij. Wij, wereldwijze derdeklassers van de lagere school, wisten het antwoord wel. 'Een astronaut!' riepen wij dan ook in koor. 'Ja, maar wat als deze tekening nou een 10.000 jaar oude grottekening is?' was zijn wonderlijke vraag. Het was duidelijk, de goede man had een boek over het ufo-fenomeen gelezen en was daarvan danig onder de indruk geraakt. Het gevoel van verwondering over die paradoxale krijtkrabbel is me altijd bijgebleven."

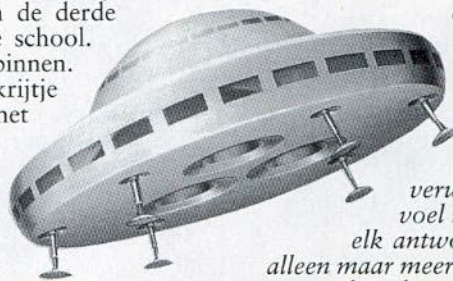

Antwoorden

Heeft hij inmiddels de antwoorden gevonden of is er nog steeds sprake van die verwondering die hij als klein jongetje al voelde? *Nee, ik heb de antwoorden nog niet gevonden, net als de meest serieuze ufo-onderzoekers geef ik toe dat het heel moeilijk is om antwoorden te vinden en we kunnen dan ook niets anders doen dan onze inspanningen samenbrengen. De studie van het ufo-fenomeen is pas*

50 jaar oud, zogenaamde ufologen die beweren dat ze de antwoorden gevonden hebben zijn gewoon leugenaars of verwaasden. Je zou dus kunnen zeggen dat ik nog steeds wel verwondering voel. Soms voel ik me net een detective, elk antwoord dat ik vind, roept

alleen maar meer vraagtekens op. Er wordt wel eens beweerd dat de ufologie nog lang geen wetenschappelijke discipline is. Daarmee is hij het ten dele eens. *80% van alle ufologen is niet wetenschappelijk geschoold of op die manier bezig. Bovendien kan iedereen op zondag een ufo-stukje lezen en zichzelf op maandag uitroepen tot ufoloog. De meest sensatiebeluste figuren krijgen vervolgens de meeste aandacht van de media. Eerst moeten we maar eens zien te komen tot een onderzoeksmethode. Maar ufologie is wel vanuit de weten-*

SIE VAN DE X-FILES:

RHEID

L GEKKER

schap te benaderen. Feit is dat er wel degelijk wetenschappers mee bezig zijn. Ze hangen dat alleen niet aan de grote klok. Zij kunnen bijvoorbeeld bodemonsters nemen van de plek waar een ufo geland is en kunnen dan een laboratorium-onderzoek doen. In deze fase kunnen we alleen nog maar alles verzamelen en vooral niks overboord gooien want je weet nog niet wat je hebt, of waar het later goed voor is.

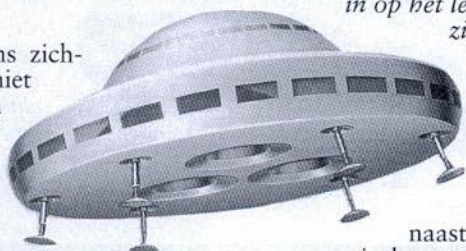
Ufoloog

Maar vindt Paijmans zichzelf dan nou wel of niet een ufoloog? Zijn woning ziet er in ieder geval indrukwekkend uit, zoals je wel zou verwachten dat het hok van een ufo-detective er uit ziet. Op een

kast staart een levensgrote plastic kop van een grijze alien die met uitpuilende ogen aan. In de keuken hangt een levensgrote poster van alweer een ruimte- wezen. Gewone boeken tref je in zijn overvolle boekenkasten niet aan. Ze gaan allemaal wel over een of ander bizar of fantastisch onderwerp. Je zou zeggen dat Paijmans geen moeite moet hebben met het beantwoorden van deze vraag. Toch kijkt hij bedenkelijk en neemt hij even de tijd voordat hij antwoordt. *Ik heb moeite met het woord, ik noem mezelf liever ufo-onderzoeker en met mijn eigen specialisatie.*

Daarbij laat hij weten dat dat niet voor altijd zo hoeft te zijn, want: *Op een gegeven moment kom je op een breekpunt. Al je tijd spendeer je aan het onderzoek, je ademt en slaapt alleen nog maar die weird shit maar je komt er niet achter wat het is. Dan komt er een keer een breekpunt. Het heeft te maken met je-*

zelf. Ben je in staat om met die teleurstelling verder te gaan of ervaar je dat juist als een verrijking? Heb je wat gewonnen of juist verloren? Maar er is nog hoop. Er is Internet, serieuze mensen kunnen elkaar opzoeken, je kunt sensatieverhalen vermijden en wie weet komt ooit nog eens iemand achter het geheim van het ufo-fenomeen. Bovendien schrijf ik ook over andere mysterieuze dingen. In mijn boek dat deze maand in Amerika uitkomt, ga ik bijvoorbeeld in op het leven van een geheimzinnige uitvinder uit de vorige eeuw.

Ruimteras

Wat volgens Paijmans wel te bestuderen valt naast het ufo-fenomeen, is de mens. Want stel dat ufo's

toch een of ander ruimteras vertegenwoordigen: *Als dat zo is dan kunnen wij daarvan twee dingen leren: Hoe kijken wij tegen het universum aan en wie zijn wij? En als er werkelijk sprake is van een andere intelligentie dan valt daarvan ook nog heel wat te leren.* En dan heeft het ufo-fenomeen ook waarde voor de moderne wetenschap en technologie, meent Paijmans: *Wat het ook is, welk fenomeen is zo krachtig om zich zo schijnbaar willekeurig, op welke plaats dan ook, te kunnen manifesteren, iets te doen met de waarneming van de mensen, nog sneller te vliegen dan een F16-straaljager, zoals in de ufo-golf van 1989-90 boven België. De Belgische luchtmachtcommandant gaf radarbeelden vrij waarin de speedometer uitsloeg tot 999 dus als er levende wezens in die ufo hebben gezeten dan moeten die volgens onze maatstaven tot moes zijn geplet. Het kan meer dan wij, we kunnen er dus van leren.*

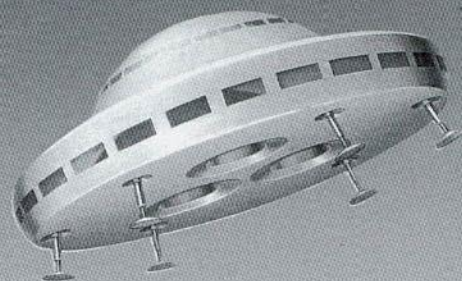
Ufo-ontvoeringen

Wie zijn boek gelezen heeft, ontkomt niet aan een huivering zo nu en dan. Nietsvermoedende mensen die opeens oog in oog staan met grote lichtgevende objecten. Auto's die midden in de nacht op een verlaten landweg worden geconfronteerd met een kudde aliens. Vreemde verhalen over geheime diensten van regeringen die ooggetuigen het leven zuur maken. En als klap op de vuurpijl houden de ufo's er een heel nieuwe sport op na: het ijskoud ontvoeren van mensen. Maar heeft Paijmans zelf wel eens zo'n ijselijke ontmoeting gehad? Is hij zelf een keertje aan boord van een ufo meegenomen? Ook daarover doet hij nuchter. Zwaaiend met zijn glas vertelt hij omstandig dat hij zelf niet zo'n ervaring heeft gehad. *Nog niet, moet ik misschien zeggen, want je weet maar nooit. Het kan mij overkomen, het kan jou overkomen, meent hij.*

En hoe zit het dan met al die mensen die zeggen dat ze door ufo's ontvoerd zijn, moeten we daar waarde aan hechten? Paijmans frons zijn zware wenkbrauwen en reageert voorzichtig: *Ik sta sceptisch ten opzichte van het ufo-ontvoeringsverhaal want er zijn zoveel verhalen en de bewijslast is zo miniem. Aan de andere kant zijn de ervaringen voor de ontvoerde gewoon waar. Ik weet er nog te weinig van en schort mijn oordeel dus voorlopig op. Ik blijf de verhalen nauwlettend en objectief volgen.*

Radioprogramma

Sinds een half jaar kan Nederland de misschien wel enige echte Hollandse versie van Fox Mulder in levende lijve horen, op zijn radioprogramma bij Talk Radio. Zijn programma heet toepasselijk 'Dossier X' en is elke zondag van 14.00 uur tot 17.00 uur op 1395 AM te

beluisteren. Behalve het ufo-fenomeen behandelt hij daarin ook vele andere mysterieuze zaken. Trouwe luisteraars zullen hebben opgemerkt dat er een uur is bijgekomen, er valt dan ook niet aan te tornen dat er voldoende belangstelling is. Merkt hij dat er nog veel interesse is voor het ufo-fenomeen of gaat het toch voornamelijk over andere onderwerpen? In Dossier-X behandelt Pajmans immers ook paranormale verschijnselen, het wel of niet bestaan van Atlantis, spookverschijningen en andere raadsels.

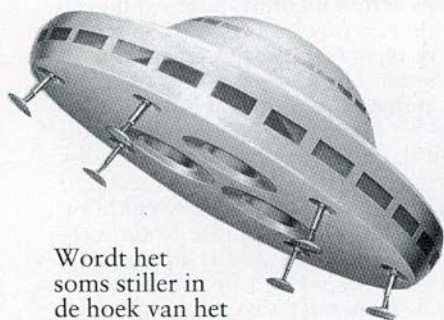
halen los. Mensen horen dat ze niet alleen staan in hun ervaring. Het is belangrijk om mensen goede informatie te verschaffen. De werkelijkheid is veel vreemder dan de wildste fantasieën.

Over werkelijkheid gesproken. Wie rondkijkt in het rariteitenkabinet dat zijn woning is, vraagt zich natuurlijk af wat de in-

vloed van de X-Files is geweest. Ach, er zijn al heel veel van dit soort series geweest, bijvoorbeeld *The Outer Limits* en *The Twilight Zone*. De kijkers worden grotendeels vermaakt en slechts een klein deel gaat dieper en eindigt net als ik; als een nutcase, met een huis vol boeken en een dubbele koeienkop aan de muur, maar dat was al zo lang voordat de X-Files op tv kwam.

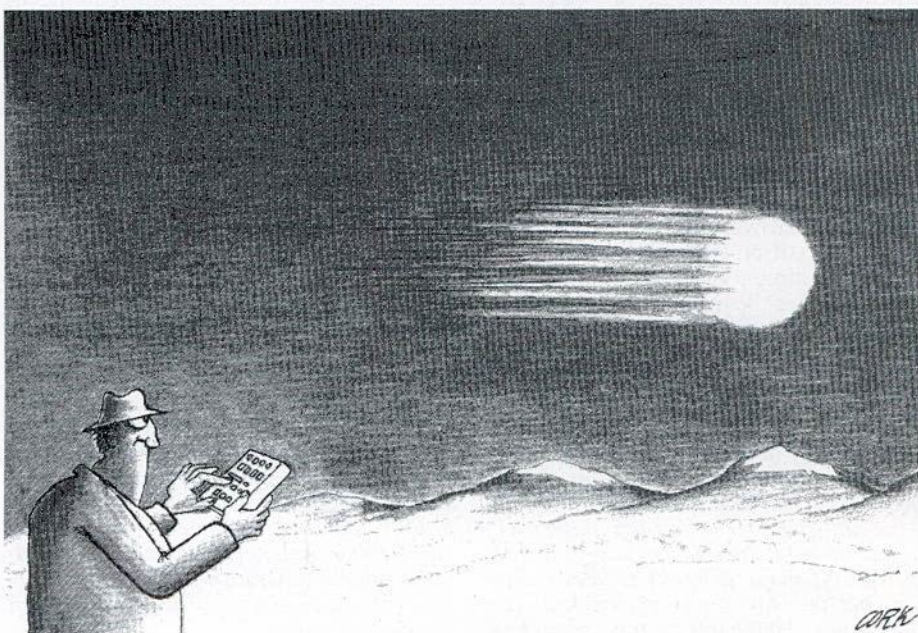

Anouk Helder

Wordt het soms stiller in de hoek van het ufo-gebeuren?

Hij vindt dat moeilijk te zeggen. We kunnen beter spreken van periodieke belangstelling. Er is 24 uur per dag een constante stroom van informatie en zolang de grote ufo-landing uitblijft is er genoeg ander nieuws. In september komt er een nieuw boek van me uit en dat is natuurlijk ook alleen maar mogelijk omdat er belangstelling is. Toch wel een beetje trots kijkend neemt hij nog een lekkere slok van zijn single malt en laat zijn blik even liefkozend over zijn boeken glijden. Door mijn radioprogramma komen ook meer ver-

Video in
't kort

BUITENBEENTJES VAN HET WITTE DOEK

Laten we vooropstellen dat wie zijn leven aan de Kunst wijdt, per definitie al anders dan anderen is. Je weet vrijwel zeker dat je een bestaan kiest vol teleurstellingen en armoede, want in elke discipline is er aan de top maar plaats voor heel weinigen. Wie als beginnende starlet een te verwaarlozen rolletje mag spelen in een B-film, heeft zich waarschijnlijk dan al onderscheiden op school, is bij de audities iets vasthoudender of brutaler geweest, kortom is al anders dan anderen gebleken. En wie zich in een enorme industrie als het filmbedrijf echt weet te onderscheiden, heeft sowieso iets bijzonders te bieden. Een overzicht geven van deze primi inter pares is in feite natuurlijk niet te doen, want honderd jaar film heeft wereldwijd zo verschrikkelijk veel makers en producties opgeleverd, dat voor dit verhaal hetzelfde geldt als voor mijn vorige twee: één naam noemen betekent er honderden, nee duizenden weglaten. Als u dat in uw achterhoofd houdt, kunt u uit deze vrij willekeurige lijst wellicht toch wat namen of titels oppikken die uw nieuwsgierigheid prikkelen.

Regisseurs

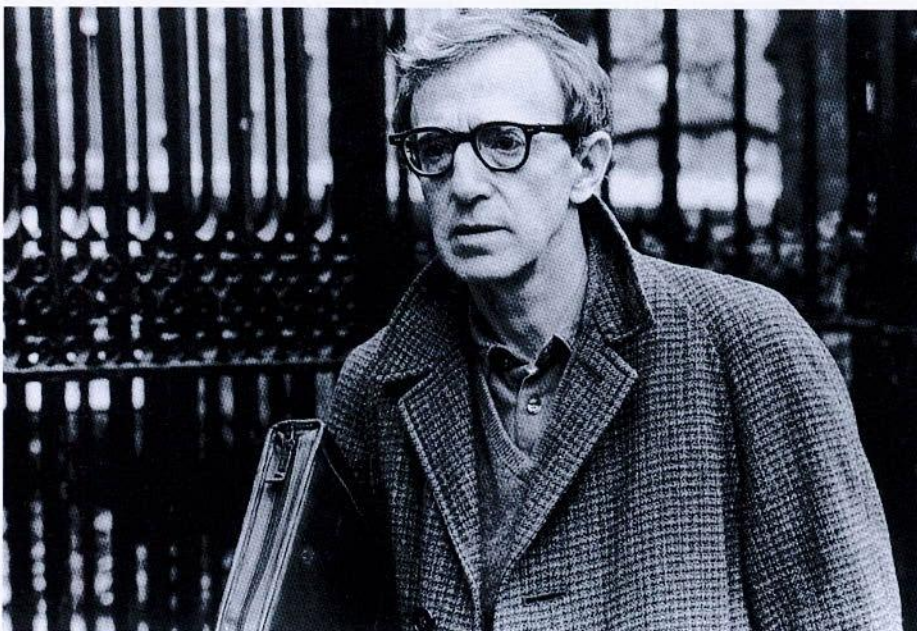
Vanzelfsprekend begint elke film met het verhaal dat er verteld moet worden, maar een van de grote onrechtvaardigheden in deze bedrijfstak ligt in het feit dat de sterren met de meeste eer gaan strijken, dat de regisseurs bij beroemde producties meestal ook nog wel ge-

noemd worden, maar dat de schrijvers vrijwel altijd bij het grote publiek volkomen onbekend blijven. Ik zal me daarom ook beperken tot de regisseurs, met de vermelding dat de beste acteur of regisseur van een slecht script nog geen goede film kan maken, dus dat het script geheel ten onrechte altijd volledig onderbelicht blijft.

In Amerika heeft een man als Orson Welles op generaties film liefhebbers een onuitwisbare indruk gemaakt. Welles was een duizendpoot: behalve beroemde films als *Citizen Kane* waarin hij zelf ook de hoofdrol speelde, maakte hij naam als radio-pionier. Eenzelfde faam verwierf de Britse regisseur Alfred Hitchcock, wiens thrillers vrijwel allemaal de status van klassieker hebben verworven, met *Psycho*, *Gaslight*, *Rear Window* en *The Birds* als hoogtepunten. Robert Altman, John Huston, wijlen John Cassavetes, Howard Hawks en Billy Wilder hebben op de Amerikaanse cinema ook een duidelijk stempel gedrukt, terwijl in Frankrijk de nouvelle vague een nieuw tijdperk inluidde met regisseurs als Claude Chabrol, Francois Truffaut en Jean-Luc Godard. Zweden werd bij film liefhebbers over de hele wereld voor altijd geïdentificeerd met de beklemmende maar betoverende drama's van Ingmar Bergman, en Duitsland was het land waar Rainer Werner Fassbinder in zijn korte, turbulente leven op eenzame hoogte kwam te staan, al blijft Wim Wenders ook intrigerende, onalledaagse producties afleveren. Italie

is jarenlang ook als filmland heel belangrijk geweest dankzij Visconti en Fellini. Opvolgers van dit kaliber hebben zich nog niet echt aangediend. In Spanje, het land dat Luis Bunuel voortbracht en later Carlos Saura, lijkt de eigenzinnige Pedro Almodovar de fakkel over te nemen, al onderscheidt hij zich wel met een totaal ander type films dan zijn illustere landgenoten. De Nieuw Zeelandse Jane Campion verbijsterde het filmminnend publiek met krachtige producties als *An Angel at My Table* en *The Piano*, en schaarde zich onmiddellijk in de rijen der zeer groten. Engeland begint de laatste jaren ook weer helemaal mee te tellen dankzij mensen als Mike Leigh en Ken Loach, die vooral laten zien hoe boeiend 'gewone mensen' kunnen zijn, precies zoals de Italiaanse neo-realistie als De Sica en De Santis dat in de jaren veertig en vijftig al deden. Danny Boyle deelt zeker ook in die eer met zijn baldadige maar overrompelende film *Trainspotting*. In Amerika is het de nog jonge Quentin Tarantino, die met gruwelijke, maar tegelijk hilarische films als *Reservoir Dogs* en *Pulp Fiction* een nieuwe periode lijkt in te luiden. Steven Spielberg had zich al veel eerder onderscheiden als een uniek talent van de Amerikaanse cinema via *Jaws*, *E.T.* en, later, *The Color Purple* en *Schindler's List*. Ook Woody Allen is, zij het met een totaal ander oeuvre, een van de opvallendste filmmakers van Amerika. Met zijn meestal kleinschalige, zeer persoonlijke films (*Manhattan*, *Annie Hall*, *Crimes and Misdemeanors*) weet hij nog altijd met succes op te boksen tegen de overkill aan steeds grotere en imposantere spektakelfilms die er de laatste jaren op het publiek worden losgelaten. David Lynch heeft met zijn exclusieve, vaak huiveringwekkende films (*Blue Velvet*, *Wild at Heart*) eveneens een heel eigen terrein afgebakend. Uit China was het vooral Zhang Yimou, die het Westen imponeerde met zijn oogstrelende drama's (*Judou*, *Raise the Red Lantern*). Tot voor kort speelde zijn toenmalige beeldschone vriendin Gong Li altijd in zijn films, en werd daarmee in feite het gezicht van China.

In ons eigen land beschikken we ook over een aantal exclusieve talenten die gelukkig de waardering krijgen die ze verdienen. Zo werd Alex van Warmerdam (*Abel*, *De Noorderlingen*, *De Jurk*) vanaf het begin onder prijzen bedolven, en wist Marleen Gorris het met Antonia zelfs tot een oscar te brengen. Theo Van Gogh maakte met o.a. *Terug naar Oegstgeest* en *Blind Date* veel indruk:

vriend en vijand moest erkennen dat er in zijn onevenwichtige produkties briljante momenten voorkwamen. Jos Stelling verdient alleen al voor *De Wisselwachter* een plekje op deze pagina. Voor Paul Verhoeven en Jan de Bont werd Nederland te klein: zij vertrokken naar Hollywood en hebben daar veel succes, wat op zichzelf al iets heel ongevoons is natuurlijk.

Acteurs

Bijzondere acteurs en actrices noemen is helemaal onbegonnen werk. Maar iemand als Marlon Brando veranderde met zijn rollen in de *Young Ones* on the Waterfront en *A Streetcar Named Desire* het straatbeeld van Amerika voorgoed, en hij gaf de jeugd een stem en een gezicht. Datzelfde geldt voor de jong gestorven James Dean. Actrice Katharine Hepburn, negentig jaar inmiddels, introduceerde in haar tijd de sterke, onafhankelijke en vooral slimme vrouw. Marilyn Monroe bereikte na haar vroege dood een bijna mythische status als sexbom die zowel mannen als vrouwen wist aan te spreken. In Frankrijk veroorzaakte Brigitte Bardot ongeveer in diezelfde tijd een hype zoals die nog niet eerder was vertoond. Marcello Mastroianni was een van de populairste en meest stijlvaste acteurs van de Italiaanse cinema, die alleen al door zijn carrière van bijna een halve eeuw een plek in deze lijst verdient.

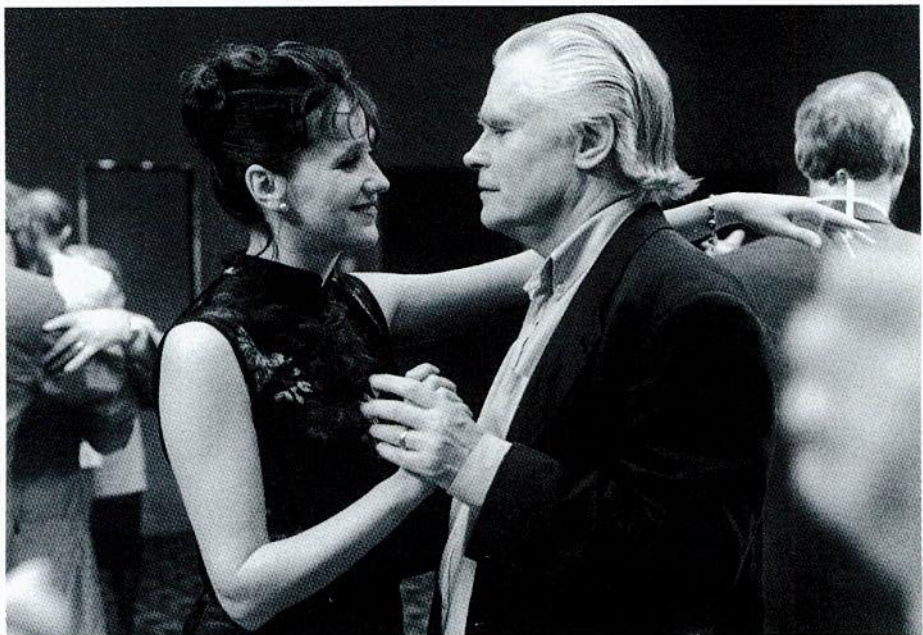
Produkties

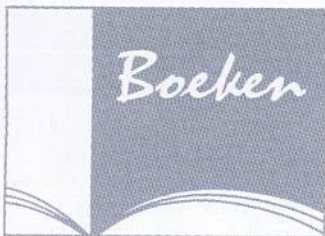
Tenslotte dan een al even willekeurig lijstje van aanraders die allemaal tussen de veelheid aan bijzondere en ongewone films uw aandacht waard zijn. *One Flew Over The Cuckoo's Nest* heeft de eenling die het opneemt tegen een log systeem tot onderwerp, en is daardoor alleen al een must, nog los van de fenomenale acteerprestaties. Om diezelfde reden is *Dead Poets Society* het waard om nog weer eens te bekijken: Robin

Williams als onorthodoxe leraar die zijn pupillen durft aan te moedigen om zelf te denken. In feite herhaalt hij die rol in *GoodMorning Vietnam*, een film waarin een discjockey de Amerikaanse troepen de ogen probeert te openen. Mensen die bakens willen verzetten zijn altijd dankbare onderwerpen voor films. In de Australische produktie *Strictly Ballroom* probeert een jonge danser te tornen aan de rigide voorschriften van de dansfederatie, in *Badgad Cafe* bliken twee vrouwen die ogenschijnlijk niets met elkaar gemeen hebben, de beste dingen in elkaar wakker te maken. Vooral deze film is een parel onder de 'ongewone' films van de laatste jaren. In *Mississippi Burning* gebruikt Gene Hackman wettelijk ontoelaatbare methodes om een groep racisten die drie burgerrechtenactivisten hebben vermoord, te ontmaskeren. *Taxi Driver* laat Robert DeNiro zien als een dolgedraaide chauffeur die in zijn eentje de agressie in de grote stad te lijf wil, in *In The Heat Of The Night* is

het de zwarte acteur Sidney Poitier die in een klein zuidelijk stadje een moord weet op te lossen waar de racistische blanke collega's geen raad mee weten. (De knappe, succesvolle Poitier zelf was al een uitzondering in het Amerikaanse acteursbestand, want voor zwarten was lange tijd nauwelijks plaats in Hollywood. Zijn Oscar voor *Lilies in the Field* betekende in 1963 een mijlpaal). In *Scent of a Woman* neemt Al Pacino het op tegen een rechts schoolstelsel waar een jonge, eerlijke student aan ten offer dreigt te vallen. Eerder speelde hij in *Serpico* een politiemann die zijn pogingen om binnen het korps de corruptie van zijn collegae aan te pakken, bijna met de dood moet bekopen. *Four Weddings and a Funeral*, een van de geestigste komedies van de laatste tijd, werd de meest succesvolle Britse film aller tijden, een record dat buitenbeentje Rowan Atkinson met zijn creatie Bean dreigt te gaan omverschoppen. En in het kader van de varkens-tragedies die ons land afgelopen periode hebben geteisterd, verdient het aanbeveling om nog eens te kijken naar de Australische produktie *Babe*. In deze film die een triomftocht over de wereld heeft gemaakt, neemt een slim varkentje de taak over van een herdershond die door ouderdom zijn werk niet meer kan doen. Ik sluit deze verhandeling af met het schuldige gevoel dat ik u oneindig veel meer heb onthouden dan geboden...

L.v.O.

Ballingen

De uit Iran afkomstige schrijver Nasim Khaksar werd zowel door het regime van de sjah als door dat van Khomeini vervolgd. Om aan de doodstraf te ontkomen, vluchtte hij in 1983 naar Nederland.

In zijn in 1991 uitgekomen verhalenbundel "De kruidenier van Kharzavil" doet hij, in levens-echte beschrijvingen, verslag van zijn in gevangenschap doorgebrachte perioden. Enkele jaren later (1994) gevolgd door "Reis naar Tadzjikistan". Eind vorig jaar verscheen zijn roman **Weerhanen en zweepslagen**.

Via de hoofdpersoon Yasin wordt het lot verteld van een aantal, voor het regime uitgeweken, ballingen. Deze Yasin herstelt, samen met Zahed, tapijten in de tapijtenwinkel van hun vriend Karamat. Zahed trekt er met zijn Nederlandse vriendin regelmatig op uit. Zijn jeugd en enthousiasme roepen bij Yasin herinneringen op aan zijn eigen verleden waarvan hij is afgesneden en dat hij vergeten noch werken kan. Wanneer Zahed op een dag verdwijnt zegt Yasin zijn baan vaarwel en probeert hij Zaheds lot te achterhalen. Uiteindelijk lukt hem dit en komt hij erachter dat Zahed, net als hij, gevangen zat in de nachtmerrie van het verleden (*Volgens mij heb ik iets anders in mijn bloed. Het verleden. De geschiedenis en de dingen die mij zijn overkomen.*). Een verleden dat zijn tragische einde veroorzaakte. Gebukt onder deze wetenschap keert Yasin tenslotte weer terug naar de winkel van Karamat om zijn werk te hervatten: hij begint met het herstellen van een tapijt waar zijn verloren vriend Zahed in was blijven steken.

Het is door de vele wisselingen soms wat lastig wie nu precies aan het woord is en in welk verband je de gemaakte opmerkingen moet plaatsen. Desondanks, en dat is zonder meer de verdienste van de auteur, boeide mij deze roman zo zeer dat ik het boek in één ruk heb uitgelezen. **Nasim Khaksar: Weerhanen en zweepslagen**. Van Gennep, Amsterdam. 1997. 152 blz. f 34,90. (WH).

Gevoelsgenoten van zekere leeftijd

Door Judith Schuyf en foto's van Jan Griffioen.

Na een korte inleiding over de opzet en thematiek van het boek is alle ruimte gegeven voor de levensverhalen van oudere homo-

sexuele mannen en vrouwen.

De oudste vrouw is van 1904 en de jongste van 1940 en bij de mannen 1909 en 1936.

Door de levenslopen van de mensen krijg je een aardig zicht op de geschiedenis van de opvattingen over homosexualiteit en de cultuur van het stilzwijgen. Veel mannen en vrouwen hebben pas tijdens hun huwelijk en

na het krijgen van kinderen hun seksuele voorkeur ontdekt en met de nodige pijn en moeite daar vorm aan gegeven. Voor de buitenwereld, voor menige ex-partner en advocaten was het uitgesloten dat je de kinderen opnam in je nieuwe relatie of zelfs maar het weekend met ze doorbracht. Interessant was het om te lezen dat organisaties als het COC en b.v. Orpheus, de Roze Rimpel, Homolien en de Brug voor de geïnterviewde personen vaak mede-oprichters waren of eerste bezoekers.

Prachtig aan de levensverhalen van ouderen vond ik het gemak waarmee relaties van 10, 12, 6, en 20 jaar worden beschreven. Want dat moet ik alle mannen en vrouwen meegeven. Geen gekanker op slechtlopende relaties. Men heeft als het niet meer liep, heel nadrukkelijk gekozen om dan liever alleen te wonen of een LAT-relatie aan te gaan. Een man spreekt ook over zijn relatie als een goed partnerschap, zonder dat er eerst sprake is geweest van een uitgebreide verliefde periode. Haast op basis van onderhandeling maar wel met de bedoeling er samen rijker van te worden en dan niet materieel bedoelt. Sexualiteit wordt in alle verhalen besproken. Opvallend is dat de meesten meteen onderscheid maken tussen knuffelen en sex. Een heerlijk boek voor het slapen gaan of aan de ontbijt tafel.

Gevoelsgenoten van zekere leeftijd. Judith Schuyf. Schorer boeken 1997.

Pocket 272 blz. f 29,90. (K.J.)

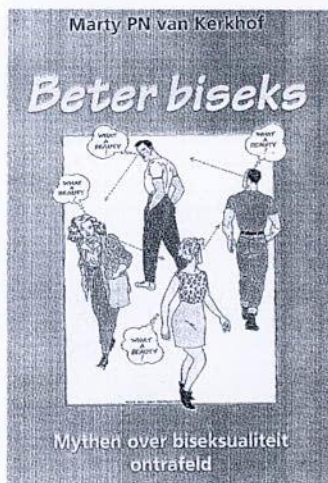
Beter Bisex

*Maar ik houd toch ook van jou
Kun jij dat dan niet merken
en dat je af en toe eens met een
jongen vrijt
vind ik niet erg, kan ik leren te
verwerken.*

*'k Wil je begripen, maar dat
kost een beetje tijd...'*
(Dit zong Nelleke Verburg aan Robert Long, lang geleden)

Omgaan met biseksualiteit. Het "omgaan" veronderstelt al een probleem. Na het lezen van **Beter biseks** van Marty PN van Kerkhof blijkt ook hoe ingewikkeld het is. Niet zozeer het fenomeen op zich, maar de hoeveelheid vragen die erom heen spelen. Want wat is het eigenlijk? Gaat het om de seks of om aantrekkingskracht? Hoe word je het? Is het aangeboren, aangeleerd of zelfgekozen? En zijn we het allemaal, of zijn er ook uitgesproken homo's of hetero's. En is de een het dan wat meer dan de ander? Als het al bestaat, want het kunnen ook van die types zijn die geen keus kunnen maken.

Van Kerkhof duikt in de geschiedenis op zoek naar vooronderstellingen in het denken over seksualiteit en seksen. Terwijl er zoveel mogelijkheden zijn om tot een definitie van seksualiteit te komen (de voorkeur voor bepaalde handelingen, voor bepaalde lichaamszones, voor een bepaald type persoon) is het belangrijkste criterium om iemands seksuele identiteit te bepalen hardnekkig: de sekse. Vervolgens laat hij zien hoe verschillende behoeftes (bv. aan in-

timiteit enerzijds en aan ongebonden seks anderzijds) leiden tot een biseksueel leven om uiteindelijk in het heden uit te komen waarin, als we de kop in Opzij mogen geloven, het 'in' is om bi te zijn. Biseksualiteit, een fenomeen dat ingewikkeld wordt door de betekenis die eraan gegeven wordt in

Joost Swarte is een veelzijdig tekenaar en een ontwerper van uitzonderlijke klasse. Hij maakt illustraties, strips, boekomslagen en affiches, ontwierp postzegels en geeft zelf vorm aan zijn uitgaven. Die vormgeving is soms zo bijzonder dat een aantal van zijn uitgaven het predikaat Totale Kunst verdienen (te denken valt in dit verband aan zijn "Plano", verschenen ter gelegenheid van De Wereldtentoonstelling van Joost Swarte te Haarlem in 1987 en "Jopo in Mono", een CD met muziek van Fay Lovski en een tekstboek van Joost Swarte, 1992).

Eind vorig jaar verscheen het tweede deel van zijn strip **Katoen + Pinbal**. Titel: **Tussen de wielen** (het eerste deel, "Achter het nieuws", kwam in 1996 uit).

Het weinig snuggere, maar hoogst creatieve, duo Katoen en Pinbal begint in dit nieuwe album een fabriekje in loopauto's. Op grond van het feit dat een loopauto zeer milieuvriendelijk is, verwacht met name Pinbal veel van hun nieuwe uitvinding. Het verwachte succes stijgt Pinbal op voorhand al naar zijn hoofd: hij verbouwt zijn directeurskamer tot een zonnebank terwijl Katoen, bijgestaan door het muisje Zacharias, zich uit de naad werkt. Met de grootste plannen wil het evenwel niet erg vlotten, mede ook omdat Pinbal zich tegenover zijn in dienst genomen personeel als een slecht werkgever gedraagt. Toch komt uiteindelijk alles nog goed door de verkoop van een door Katoen en Zacharias stiekem ontworpen fantasie-auto.

Zoals zo vaak in Swarte's strips is het betrekkelijk eenvoudige verhaal volstrekt ondergeschikt aan de juweeltjes van tekeningen: schitterende gebouwen, prachtige interieurs en een geweldige mimiek van de hoofdpersonen en dat allemaal gebundeld in een album met een harde kaft voor nog geen twee tientjes. Waar kom je dat nog tegen?

Joost Swarte: Katoen + Pinbal. Tussen de wielen. Oog en Blik/De Harmonie, Amsterdam. 1997. 48 blz. f 19,50. (WH)

onze tijd en in onze samenleving. Individualiteit gaat voor alles, een vrije partnerkeuze wordt gezien als mogelijkheid om meerdere aspecten van jezelf te ontwikkelen. Daarnaast speelt het streven naar geluk, dat minstens zo belangrijk wordt gevonden. En de verwezenlijking daarvan hangt in belangrijke mate af van het hebben van een relatie. Dat kan problemen met zich meebrengen, niet alleen in het vinden van die relatie, maar ook in de acceptatie ervan. Een vriendin beschreef, na een relatie met een vrouw, hoe ze, toen ze haar nieuwe vriend introduceerde, opnieuw een 'coming-out' beleefde: *Heb je 't gehoord, ze is hetero....*

Beter Biseks is een aanrader voor eenieder die geïnteresseerd is in de complexe wereld van de identiteiten.

Beter Biseks, Marty PN van Kerkhof. Schorer Boeken Amsterdam 1997. Pocket 162blz. f 29,90.(M.M).

Een vrouw 'anders dan anderen'

Tot het aantal vrouwenlevens uit vroeger tijden dat beslist 'anders dan anderen' mag heten, behoort zeker dat van Christine de Pisan (1364-1430), vaak de eerste feministe van Frankrijk genoemd. Ook Johan Huizinga wijdde in 1919 in zijn wereld beroemd geworden studie *Herfsttij der Middeleeuwen* (1997 21e druk) enkele passages aan 'deze moederdeverdigster van vrouweener en vrouwenrechten', die vurig pleitte voor 'het oude ideaal van ridderlijke trouw in de liefde'. En wie Hella Haasse's roman *Het woud der verwachting* over Charles van Orléans, kleinzoon van Karel V, heeft gelezen, zal zich stellig de ontroerende pagina's herinneren over diens troostrijke verstand-

Dichteres van de vrou

houding met de wijze Christine. Over deze vrouw nu verscheen de biografie **Christine de Pisan**, meeslepend geschreven door de Franse historica Régine Pernoud, bekend van eerdere biografieën over o.a. Jeanne d'Arc en Hildegard von Bingen. Christine genoot een gelukkige jeugd als dochter van de beroemde Italiaanse arts en sterrenkundige Thomas de Pisano. In 1368 verhuisde het gezin van de universiteitsstad Bologna naar Parijs, waar Thomas al een paar jaar eerder de persoonlijk raadshier van koning Karel V van Frankrijk was geworden. Het leergierige kind kreeg een, zeker voor een vrouw in die tijd, buitengewone intellectuele vorming die in latere, veel ongelukkiger jaren haar redding zou betekenen. Op haar vijftiende werd ze uitgehuwelijkt aan de tien jaar oudere edelman Etienne Castel, die in 1380 notaris en secretaris van de koning werd. Hij stierf in 1389 bij een pestepidemie en doordat haar vader al enige jaren eerder was overleden, bleef Christine als 25-jarige weduwe achter zonder inkomsten en met de zorg voor haar drie kinderen, moeder, twee minderjarige broers en een nichtje. Ze besloot na haar gelukkige huwelijk nooit weer te trouwen, voerde veertien jaar processen om achterstallige salarissen van haar man te innen, verkocht de bezittingen van haar vader, maar verwierf vooral grote faam, en daardoor ook inkomen, met het schrijven van poëzie en proza. Van haar tientallen publikaties op historisch, politiek, religieus en filosofisch gebied is *Het Boek van de Stad der Vrouwen* wel de beroemdste. Na herlezing ervan (als Ooievaarpocket verkrijgbaar) moet ik Renate Dorrestein gelijk geven dat het na bijna zes eeuwen op menig punt nog griezelig actueel is. En boeiend bovendien, evenals Pernouds biografie!

Régine Pernoud: **Christine de Pisan**. Vert. Théo Buckinx. De Prom, Baarn 1997. 197 blz. f 34,90. (FS)

Ik en de ander

De stroom van publikaties die vergroting van zelfkennis beogen neemt nog steeds toe. Tot de bruikbaarste bijdragen op dit terrein behoren de boeken in de respectabele Handboek-serie van uitgeverij Servire. Daarin verschenen grote gebonden delen over o.a. de I Tjing, de Tarot, astrologie, psychosynthese en, als negende vorig jaar, over het enneagram.

De auteur van het **Handboek enneagram**, de Amerikaanse psychologe Helen Palmer, werkt al twintig jaar in de mon-

delinge enneagram-traditie. Het betreft een eeuwenoud psychologisch systeem, afkomstig uit Soefi-bronnen en door de Rus Gurdjieff rond 1920 in het Westen onder de aandacht gebracht. Met het behulp van het enneagram (een negenpuntige sterstructuur) wordt de mens beschreven aan de hand van negen persoonlijkheidstypen, zoals de perfectionist, de romanticus, de levensgenieter, de bemiddelaar e.a. Die beschrijvingen willen niet een voor je hele leven geldende statische toestand vastleggen. Voor elk type wordt de weg geschetst om vanuit het valse zelf, gebaseerd op de in jeugd en opvoeding opgebouwde afweermechanisme van het ego, het ware zelf, de eigen essentie, te ontdekken. Werken met het enneagram schept de mogelijkheid (meer) inzicht te verwerven in je eigen karakter en in dat van partners, familieleden of collega's.

Eenderde van het boek bevat bovendien een relatiegids, waarin uitvoerig aan de orde komt hoe de verschillende typen zich tot elkaar verhouden. Dit overigens niet in de simpele zin van wel of niet 'goed bij elkaar passen' maar, zo stelt Palmer, *'Om goed met elkaar om te kunnen gaan is het zinvol als beide typen tegelijkertijd wekel aan hun eigen aandeel van een gemeenschappelijk probleem. De een probeert zichzelf wat meer aan de ander aan te passen, terwijl de ander probeert hem of haar wat meer te accepteren zoals hij of zij is.'*

Kortom, met het systeem kun je je zelfinzicht vergroten, je geestelijke groei bevorderen en het biedt praktische tips voor gedragsveranderingen.

Helen Palmer: **Handboek enneagram**. Vert. Jacqueline Piederiet. Servire, Utrecht 1997. Geb. 480 blz. f 59,-. Idem: **Het enneagram voor beginners**. Inzicht in de negen menstypen. Minipocket 95 blz. f 12,50. (FS)

De 'andere' verhalen van Willem G. van Maanen

Toen hij in 1994, na de verschijning van zijn veertiende boek, *Vertelde tijd*, werd geïnterviewd in de NRC zei Willem van Maanen (Kampen 1920): "Een tijdlang heb ik de gewoonte gehad om alles gewoon om te draaien wat de mensen zeiden. Zeg je dat je het voor anderen doet? Dan doe je het voor jezelf. Psychologie van niets, maar het levert soms wel iets op." Zo helemaal van niets is die psychologie nu ook weer niet, want niemand minder dan Freud wees al op die veel voorkomende tegenstelling tussen wat mensen zeggen en hun (soms onbewuste) diepere bedoelingen. Het levert Van Maanen trouwens vaak héél wat op, zoals veel van zijn verhalen en romans herhaaldelijk aantonen. Dat blijkt zowel uit de ongewone invalshoeken die hij kiest bij de behandeling van zijn onderwerpen, als uit de vaak onverwachte en bizarre wendingen die z'n verhalen nemen. Fraaie voorbeelden daarvan zijn ook weer te vinden in z'n jongst verschenen boek **Vrouw met Dobermann**, een bundeling van zeven eigenzinnige en intrigerende verhalen.

Het titelverhaal vangt aan met de zin *'Tijdens een slapeloze nacht vol dromen nam Dr. Dobermann zich voor de straat op te gaan in de vermomming van een dier.'* Meteen merk je als lezer eigenlijk al aardig op het verkeerde been te zijn begonnen, door een andere verwachting op grond van titel en voorplaat van het boek. En dat gebeurt vaker, terwijl je adeloos doorleest tot het al even verrassende einde. Om sterke opningszinnen lijkt Van Maanen overigens ook zelden verlegen te zitten. Wie zou er nou niet nieuwsgierig worden naar wat er zal komen na de volgende openingen:

'Geheel volgens de dienstregeling reed de trein op een ogenblik niet verder.'

'Op haar doodsbed nog joeg mijn moeder me angst en schrik aan.'
'Zestig jaar geleden was ik een jongen van veertien, vijftien, en al net zo laf als nu.'

Van Maanen zegt zich, met een aantal bekroonde romans, niet miskend te voelen. Gelukkig. Maar een grotere lezerskring verdient hij absoluut.

Willem G. van Maanen: **Vrouw met Dobermann**. De Prom, Baarn 1997. 118 blz. f 27,90. (FS)

Wim Heij
Karen Joachim
Marleen Meijaard
Frank Spoelstra

? Vragen staat vrij

*Vooral niet opvallen,
je aanpassen aan de groep,
of organisatie.*

*Elk anders zijn kan iemand fataal worden:
de andere huidskleur,
de andere seksuele geaardheid
de vreemde cultuur of godsdienst,
de andere landstreek of provincie,
het vrouw-zijn tussen vooral mannen,
en andersom,
het andere gedrag,
de andere opvattingen,
de andere kleding.*

*Iemand riskeert dan:
grapjes en uitgelachen worden,
of uitgestoten en beroddeld worden,
eventuele verdachtmakingen,
flauwe en serieuze "grapjes"
Dit alles kan hij te verduren krijgen.*

*Vind je het vervelend dat iemand anders is ?
Maakt het je nieuwsgierig naar hoe hij leeft en/of denkt?
Wat houdt je tegen om dit uit te zoeken ?*

Raadslieden – waar en wie

Bureau	Naam	Telefoon bureau	MDTN	Telefoon privé
Oirschot	I.L. (Immy) Beijer	040-2664697	* 06 - 549 - 4697	073-6445711
Schaarsbergen	J. (Jacques) van den Blink	026-3532781/2776	* 06 - 564 - 2776	0575-530937
Den Helder	C.C. (Tineke) Dekker-Hundling	0223-657520	* 06 - 209 - 57520	0299-403525
Steenwijk	A.B. (Adri) van Deurzen	0521-348194	* 06 - 532 - 8194	0522-262273
Curaçao	M. J. (Marias) van Dorp	00-59994637136		00-59994658948
Den Helder	J. (Joop) Flokstra	0255-516282	* 06 - 219 - 282	072-5747508
Den Helder	R. P. (Rob) Geene	0223-652405	* 06 - 209 - 52089	0223-644487
Apeldoorn (KMar)	J.J. (Jaap) Geuze	055-3573741		030-2343235
Assen	L. W.A. (Bart) Hetebrij	0592-358573	* 06 - 541 - 8573	0516-513579
Breda/Weert	C. (Carine) van Hinte	076-5273607+0495-582811		0499-571843
Doorn	A.H.T. (Ad) Hornis	0343-471210/209/208	* 06 - 202 - 764	030-2937808
Schaarsbergen	J.M. (Joost) van Langen	026-3533377	* 06 - 564 - 2776	0317-410205
Oirschot	L.L.P. (Loek) de Leeuw	040-2664697	* 06 - 549 - 4697	0418-673703
Seedorf	B.J.T. (Ben) van der Linden	004942817510, tst. 2288	* 06 - 894 - 2288	00-49476173578
Ermelo	B.M. (Beernoud) Moojen	0341-477723	* 06 - 533 - 7723	035-6234907
Rheindahlen	J.G.J. (Jan) Nauts	00-492161551884		00-49-24345995
Amersfoort	K.S. (Kees) Roza	033-4606663	* 06 - 500 - 7051	020-6323785
Steenwijk	P.G. (Paul) Smits	0521-348750/348754	* 06 - 532 - 8754	0521-343384
Volkel/De Peel	G. (Gerard) Snels	0493-598872	* 06 - 509 - 8872	024-3229069
Ede	M. (Marijke) van de Stigchel-Wijngaard	0318-681258	* 06 - 678 - 1258	0318-591675
Woensdrecht	J. P. (Joke) van Straaten	0164-692977/2654	* 06 - 504 - 692 - 977	010-4362192
Seedorf	J.W.F. (Jan) Sulman	00-4942817510, tst 2286	* 06 - 894 - 2286	00-4942818445
Leeuwarden	G.J. (Gerrit) Vlietstra	058-2346826	* 06 - 519 - 6826	0511-472385
Rotterdam	M.C. (Mart) Vogels	010-4539341/281	* 06 - 213 - 341/281	0118-629844
Hoofdkrijgsmacht- raadsman	J. P. (Joost) de Vries	030-6914436	faxnummer: 030-6918998	026-3519188
Plv. HKRM	J.J. (Joan) Merens	030-6914436	faxnummer: 030-6918998	026-3629745
	K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer			via bureau HKRM
Coornherthuis (raadsman)	J. (Jan) den Boer	030-6914060		0321-318934
(raadsvrouw)	K. (Karen) Joachim	030-6914060		020-4904824
(raadsvrouw)	I.P. (Irma) Ouwehand-Jacobs	030-6914060 of 6920906 (Ego)		033-4557722
(raadsvrouw)	A.C.E. (Anita) Witten	030-6914060		0343-454645

